

Lausuntopyyntö luonnoksesta hallituksen esitykseksi laeiksi vaalilain ja vaalirahoituslain muuttamisesta

Johdanto

Oikeusministeriö pyytää lausuntoja luonnoksesta hallituksen esitykseksi eduskunnalle laeiksi vaalilain ja vaalirahoituslain muuttamisesta.

Vaalilakiin ehdotetaan häiriötilanteisiin varautumista parantavia muutoksia ja äänestyslippujen ulkoasua koskevia muutoksia. Vaalirahoituslakiin ehdotetaan uhkasakkomenettelyn laajentamista valvonnassa.

Lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1 päivänä tammikuuta 2027, ja niitä sovellettaisiin vuoden 2027 eduskuntavaaleissa.

Esitys on valmisteltu virkatyönä oikeusministeriössä.

Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on parantaa yleisten vaalien toimittamisedellytyksiä häiriötilanteissa. Tämä on tarkoitus toteuttaa keventämällä ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen muuttamista koskevaa sääntelyä, vapauttamalla vaalipiirilautakuntien varajäsenten määrä, helpottamalla vaalilautakuntien varajäsenten lisäämistä, laitosäänestyspäivien lisäämisellä ja vaalitarkkailun sääntöjen tarkentamisella.

Esityksen tavoitteena on lisätä vaalirahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä antamalla valtiontalouden tarkastusvirastolle nykyistä enemmän valtuuksia valvontatehtävän suorittamiseksi.

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa eriväristen lippujen käyttäminen alue- ja kuntavaaleissa äänestäjien äänestämisen helpottamiseksi sekä selkeyttää värillisten äänestyslippujen käyttöön liittyviä menettelyitä.

Vastausohjeet vastaanottajille

Kuka tahansa voi antaa lausunnon.

Lausunto pyydetään ensisijaisesti antamaan vastaamalla lausuntopyyntöön lausuntopalvelun kautta. Ohjeet palveluun rekisteröitymiseksi ja palvelun käyttämiseksi löytyvät lausuntopalvelun sivulta Ohjeet > Käyttöohjeet (käyttäjätuki: lausuntopalvelu.om(at)gov.fi). Ministeriöiden tulee lisäksi tallentaa lausuntopalvelussa antamansa lausunto VAHVA-asianhallintajärjestelmään asialle VN/4261/2026.

Jos lausuntoa ei ole mahdollista antaa lausuntopalvelussa, lausunto voidaan vaihtoehtoisesti toimittaa ministeriön kirjaamoon sähköpostilla osoitteeseen kirjaamo.om@gov.fi tai postitse osoitteeseen PL 25, 00023 Valtioneuvosto. Kirjaamoon toimitetussa lausunnossa pyydetään mainitsemaan asianumero VN/4261/2026. Lisäksi kirjaamoon toimitettu lausunto pyydetään lähettämään esimerkiksi sähköpostin liitetiedostona Word- tai PDF-muodossa, jotta lausuntoasiakirja ei sisällä tarpeettomia henkilötietoja, kuten yksityishenkilön sähköpostiosoitetta.

Kaikki annetut lausunnot ovat lähtökohtaisesti julkisia viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain (621/1999) mukaisesti. Lausunnot julkaistaan hankkeen julkisilla hankesivuilla (valtioneuvosto.fi/hankkeet, tunnus OM009:00/2026). Yksityishenkilön lausunto julkaistaan kuitenkin hankesivuilla tietosuojasyistä ainoastaan, jos henkilö tätä kirjallisesti pyytää esimerkiksi lausuntonsa yhteydessä tai sen saateviestissä.

Lisäksi kaikki lausuntopalvelussa annetut lausunnot, mukaan lukien yksityishenkilöiden lausunnot, ovat automaattisesti kaikkien nähtävissä lausuntopalvelussa. Ministeriö ei julkaise kirjaamoon toimitettuja lausuntoja lausuntopalvelussa.

Lausunnossa ei tule ilmoittaa tarpeettomia henkilötietoja. Vaikka yksityishenkilön kirjaamoon toimittamaa lausuntoa ei julkaistaisi verkossa, lausunto on ministeriöltä kaikkien saatavissa viranomaisten toiminnan julkisuudesta annetun lain mukaisesti.

Aikataulu

Lausunto pyydetään antamaan viimeistään 18.8.2026.

Valmistelijat

Heini Huotarinen (poissa 1.7.-28.7.)
Tuomas Rekola (1.7.-28.7. välisen ajan)

Linkit

<https://oikeusministerio.fi/hanke?tunnus=OM009:00/2026> - Hankesivu

<https://oikeusministerio.fi/sv/projekt?tunnus=OM009:00/2026> - Projektsida

Liitteet:

[HE Vaalilaki lausuntoversio.pdf](#) - Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vaalilain ja vaalirahoituslain muuttamisesta

[RP_vallag_remiss.pdf](#) - Regeringens proposition till riksdagen med förslag till lagar om ändring av vallagen och lagen om kandidaters valfinansiering

Jakelu:

Avoin Puolue r.p., Öppna Partiet r.p.
Eläinoikeuspuolue r.p., Djurrättspartiet r.p.
Espoo - Esbo
Hampupuolue r.p., Hampapartiet r.p.
Helsinki - Helsingfors
HYVIL oy
Jyväskylä
Kansallinen Kokoomus r.p., ruotsiksi Samlingspartiet r.p.
Kristallipuolue r.p., Kristall Parti r.p.
Kuntaliitto
Kuopio
Lahti
Liberaalipuolue - Vapaus valita r.p., Liberalpartiet - Frihet att välja r.p.
Liike Nyt r.p., Rörelse.nu r.p.
Lupa- ja valvontavirasto
Ministeri Lauri Tarasti
Oikeuskanslerinvirasto
Oulu
Perussuomalaiset r.p., Sannfinländarna r.p.
Pori
Sinimusta Liike r.p.
Suomen Graniittipuolue r.p.
Suomen Keskusta r.p., ruotsiksi Centern i Finland r.p.
Suomen Kommunistinen Puolue r.p., Finlands Kommunistiska Parti r.p.
Suomen Kristillisdemokraatit (KD), Kristdemokraterna i Finland (KD) r.p.
Suomen Sosialidemokraattinen Puolue - Finlands Socialdemokratiska Parti r.p.
Svenska folkpartiet i Finland r.p., Suomen ruotsalainen kansanpuolue r.p.
Tampere
Totuuspuolue r.p.
Transparency International Suomi ry
Turku - Åbo
Ulkoministeriö
Vaalitutkimuskonsortio
Valta kuuluu kansalle r.p.
Valtioneuvoston kanslia
Valtiontalouden tarkastusvirasto
Vammaisfoorumi

Vantaa

Vapauden liitto r.p.

Vasemmistoliitto r.p., ruotsiksi Vänsterförbundet r.p.

Vihreä liitto r.p., ruotsiksi Gröna förbundet r.p., saameksi Ruona lihttu r.b.

Yleiset kommentit esityksestä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Kommentit häiriötilannesäätelyn kehittamisestä (mm. vaalitarkkailu ja ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen muutokset)

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Kommentit äänestyslippuja koskevaan ehdotukseen

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Kommentit vaalirahoituslainsäädännön kehittamisestä

Voitte lausua tämän väliotsikon aiheesta alla.

Lausunnonantajan lausunto

Voitte kirjoittaa lausuntonne alla olevaan tekstikenttään

Huotarinen Heini
Oikeusministeriö

Huotarinen Heini
Oikeusministeriö

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi vaalilain ja vaalirahoituslain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan muutettavaksi vaalilakia ja vaalirahoituslakia. Vaalilakiin ehdotetaan häiriötilanteisiin varautumista parantavia muutoksia ja äänestyslippujen ulkoasua koskevia muutoksia. Vaalirahoituslakiin ehdotetaan uhkasakkomenettelyn laajentamista valvonnassa.

Ehdotetut lait on tarkoitettu tulemaan voimaan 1.1.2027.

SISÄLLYS

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ.....	1
PERUSTELUT	3
1 Asian tausta ja valmistelu	3
2 Nykytila ja sen arviointi.....	4
3 Tavoitteet	7
4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset	7
4.1 Keskeiset ehdotukset.....	7
4.2 Pääasialliset vaikutukset.....	8
4.2.1 Taloudelliset vaikutukset	8
4.2.2 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset.....	11
4.2.2.1 Vaikutukset äänestäjiin ja äänioikeuden käyttöön	11
4.2.2.2 Vaikutukset poliittisen järjestelmän resilienssiin ja legitimizeettiin.....	13
4.2.2.3 Vaikutukset vaalirahoituslain ilmoitusvelvollisiin.....	15
4.2.2.4 Vaikutukset viranomaisiin	16
5 Muut toteuttamisvaihtoehdot	17
5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset.....	17
5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot	19
6 Lausuntopalaute	20
7 Säännöskohtaiset perustelut	20
7.1 Laki vaalilain muuttamisesta.....	20
7.2 Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta.....	24
8 Voimaantulo	28
9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys	28
LAKIEHDOTUKSET	32
vaalilain muuttamisesta.....	32
ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta	34
LIITE	36
RINNAKKAISTEKSTIT	36
vaalilain muuttamisesta.....	36
ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta	39

PERUSTELUT

1 Asian tausta ja valmistelu

Häiriötilannesäätely

Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelman (16.6.2023) kirjauksen mukaisesti oikeusministeriössä on toteutettu vaalien häiriö- ja kriisitilanteiden säätelyn [kokonaistarkastelu](#) (Oikeusministeriön julkaisuja, Selvityksiä ja ohjeita 2026:2). Selvitys oli osa hallitusohjelmassa mainittua poikkihallinnollista skenaariotyötä vaalien toimittamisesta erilaisissa kriisi- ja poikkeusoloissa. Selvityksessä analysoidaan yksityiskohtaisesti lainsäädäntöä ja sen mahdollisia muutostarpeita. Siinä käsitellään kansainvälisiä esimerkkejä useista maista, lyhyen ja keskipitkän aikavälin kehittämistarpeita sekä arvioidaan vaalien siirtämisen edellytyksiä.

Vaikka selvityksen mukaan nykyinen lainsäädäntö turvaa hyvin toimintaa häiriötilanteissa ja mahdollistaa joustoa, eikä välttämättömiä lainsäädännön korjaustarpeita tullut selvitystyössä tai kuulemisissa esiin, selvityksen perusteella arvioidaan tarpeelliseksi toteuttaa joitakin muutoksia vaalilainsäädäntöön. Selvityksen mukaan on syytä käynnistää lainvalmistelu ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen määrittämisestä, vaaliviranomaisten asettamisesta, laitosäänestyksen aikarajoista ja vaalitarkkailun edellytyksistä.

Parlamentaarisen työryhmän ehdotukset

Pääministeri Orpon hallituksen hallitusohjelmaan on kirjattu vaaleihin ja äänestämiseen liittyviä esityksiä:

- Hallitus varmistaa äänestyspaikkojen ja valtuustosalien esteettömyyden lainsäädännöllä sekä kuntien paremmalla ohjauksella ja koulutuksella. Kuljetuspalvelun piirissä oleville myönnetään oikeus äänestysmatkaan sekä poliittisessa luottamustoimessa ja ehdokkaana vaaleissa oleville tiettyyn määrään matkoja ilman, että se kuluttaa oikeutta muihin matkoihin.
- Kotiäänestyksen mahdollisuudesta informoidaan nykyistä paremmin. Muutetaan ennakkoäänestyksen ja ääntenlaskennan aikarajoja vastaamaan lisääntyneen ennakkoäänestämisen tarpeita.
- Varmistetaan vaalivirkailijoiden mahdollisimman kattava poliittinen edustavuus sekä ennakkoäänestysaikana että varsinaisena vaalipäivänä.
- Hallitus varautuu julkisen ja puolijulkisen kaupunkitilan muuttumiseen ja poliittisen kampanjoinnin sekä kokoontumisvapauden toteutumiseen tulevaisuuden kaupunkiympäristössä. Edistetään tarpeellisia kaavamuutoksia sekä selvitetään tarkemmin suurille joukkoliikenneasemille vievien kulkureittien omistusta ja käyttöä.
- Aloitetaan säännöllinen vuoropuhelu puolueiden, rahoituslaitosten ja valvovien viranomaisten kanssa liittyen ehdokkaiden ja poliittisten yhdistysten lainmukaiseen, tarkoituksenmukaiseen ja selkeään vaaleihin sekä poliittiseen toimintaan liittyvään tilinpiitoon. Varmistetaan, että vaali- ja puoluerahoitusvalvonnassa toteutuu periaate, että samaa tietoa ei kysytä kuin kerran.

Valtioneuvosto asetti 23.11.2023 parlamentaarisen työryhmän käsittelemään eräitä pääministeri Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa kirjattuja vaaleihin ja äänestämiseen liittyviä

käytäntöjä. Hallitusohjelmakirjausten lisäksi työryhmä otti käsiteltäväkseen myös muita asioita. Työryhmä loppuraportissaan 26.1.2026 (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2026:6) ehdotti lainsäädännön osalta jatkovalmisteluun ryhtymistä vaali- ja puoluevaalirahoitusta koskevilla kirjauksillaan sekä aluevaalien ruotsinkielisen nimen osalta.

Äänestyslippuja koskeva sääntely

Oikeusministeriö tilasi syksyllä 2025 Kolmas Persoona Oy:ltä [palvelumuotoiluselvityksen](#) samanaikaisesti toimitettavien alue- ja kuntavaalien äänestysjärjestelyistä. Selvityksen taustalla on huhtikuun 2025 vaalien merkittävä hylättyjen äänen määrä: aluevaalien hylkäysprosentti (4,0 %) oli lähes kolminkertainen kuntavaaleihin (1,6 %) verrattuna. Selvityksen tavoitteena oli tunnistaa käytännön muotoiluratkaisuja, joilla äänestysvirheitä voidaan vähentää seuraavissa samanaikaisissa vaaleissa. Selvitys tuotti viisi muotoilusuositusta äänestäjäkokemuksen parantamiseksi. Äänestyslippuja koskevat lakimuutokset perustuvat selvityksen suosituksiin.

Hallituksen esityksen valmisteluasiakirjat ovat julkisessa palvelussa osoitteessa [Hankkeet ja säädösvalmistelu - Oikeusministeriö](#) tunnuksella OM009:00/2026.

2 Nykytila ja sen arviointi

Häiriötilannesääntely

Vaalien häiriötilannesääntelyä koskevan selvityksen tavoitteena oli arvioida vaalilainsäädännön toimivuutta erilaisissa häiriö- ja kriisitilanteissa, jotka eivät kuitenkaan edellytä valmiuslain (1552/2011) mukaisten toimivaltuuksien käyttöönottoa. Selvityksen mukaan nykyinen lainsäädäntö turvaa hyvin toimintaa häiriötilanteissa ja mahdollistaa joustoa. Nykyinen sääntely mahdollistaa esimerkiksi ennakkoäänestyspaikkojen määrän ja sijainnin muuttamisen, vaaliviranomaisten varahenkilöjärjestelyt sekä erilaisten äänestysjärjestelyjen toteuttamisen erilaisissa häiriötilanteissa.

On myös aikarajoja ja menettelyitä, jotka ovat tiukkoja ja ehdottomia, mutta useimmat niistä liittyvät kiinteästi vaalien keskeisiin periaatteisiin, kuten sen varmistamiseen, ettei kukaan voi äänestää kuin kerran.

Välttämättömiä lainsäädännön korjaustarpeita ei ole tullut selvitystyössä tai kuulemisissa esiin. Selvityksen mukaan kuitenkin keskipitkällä aikavälillä ennakkoäänestyksen nykyisiä järjestelyitä on tarpeen kehittää postinkulun maailmanlaajuisten muutosten johdosta.

Vaalilain 9 §:n 1 momentin 2 kohdassa säädetään ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen asettamisesta valtioneuvoston asetuksella. Sääntely mahdollistaa ennakkoäänestyspaikkojen merkittävänkin vähentämisen totutusta ennen asetuksen antamista tiedossa olevassa häiriötilanteessa, koska ennakkoäänestyspaikat asetetaan erikseen jokaisiin vaaleihin, eikä sääntely sisällä minimimäärää ulkomaan ennakkoäänestyspaikoille. Valtioneuvoston asetus on kuitenkin hallinnollisesti monimutkainen tilanteessa, jossa ennakkoäänestyspaikkoja joudutaan häiriötilanteessa ottamaan pois käytöstä asetuksen antamisen jälkeen muuttamalla asetusta.

Vaalilain 15 §:ssä säädetään vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien asettamisesta, josta on vastuussa kunnanhallitus. Joiltakin kunnilta on saatu palautetta, että mikäli varajäseniä tarvitaan lisää, kunnanhallituksen saaminen koolle ei ole mahdollista varajäsenten määrän lisäämiseksi, etenkin mikäli tarvetta ilmenee esimerkiksi vasta vaalipäivän aikana.

Vaalilain 48 §:n mukaan laitosäänestys toimitetaan 9 §:ssä säädetyissä laitoksissa vähintään yhtenä ja enintään kahtena päivänä. Kunnat, joissa on paljon laitoksissa äänestäviä, varmistavat riittävän mitoituksen laitosäänestyksen toimittamiseen asettamalla useita vaalitoimikuntia. Vuoden 2021 koronapandemian takia siirretyissä kuntavaaleissa laitosäänestys toimitettiin enintään neljänä päivänä. Postinkulun ja ennakkoäänestysasiakirjojen tarkastusprosessin vaatiman ajan vuoksi on tärkeää, että laitosäänestys toimitetaan ennakkoäänestysajanjakson alku-puolella.

Tällä hetkellä vaalitarkkailusta on säädetty hyvin niukasti vaalilainsäädännössä. Venetsian komission hyvien vaalikäytäntöjen käsikirjan¹ mukaan kotimaisilla ja kansainvälisillä tarkkailijoilla pitäisi olla laajin mahdollinen mahdollisuus tarkkailla vaaleja. Erityisen tärkeää on tarkkailla laskentaa. Vaaliviranomaisella ei ole lähtökohtaisesti mahdollisuutta kieltäytyä asiallisesti käyttäytyvistä tarkkailijoista, eikä vaalilaissa säädetä, millä edellytyksillä oikeusministeriö tai keskusvaalilautakunta voivat olla valtuuttamatta vaalitarkkailijoita.

Parlamentaarisen työryhmän ehdotukset

Vaalirahoituksen valvonnasta huolehtii valtiontalouden tarkastusvirasto (VTV). Vaalirahoituslain 8 §:ssä säädetään ilmoituksen tekemisestä valtiontalouden tarkastusvirastolle ja lain 10 §:ssä valtiontalouden tarkastusviraston mahdollisuudesta sakon uhalla velvoittaa ilmoitusvelvollisen täydentämään tai korjaamaan ilmoitustaan.

Valtiontalouden tarkastusvirasto on katsonut, että sen käytännön valvontatyössä on kuitenkin havaittu, että viraston nykyisissä valvontavaltuuksissa on sellaisia puutteita, jotka hankaloittavat valvontaan liittyvien tehtävien tarkoituksenmukaisesta hoitamista ja voivat siksi merkittäväällä tavalla rajoittaa vaali- ja puoluerahoituksen avoimuuden toteutumista lainsäädännön tavoitteiden tarkoittamalla tavalla. (Valtiontalouden tarkastusviraston kertomus K 20/2023 vp s. 30, K 21/2025 vp s. 40, K 22/2025 vp s. 42.)

Vaalikaudella 2019–2023 annettiin eduskunnalle parlamentaarisen vaalityöryhmän (Oikeusministeriön julkaisuja, Mietintöjä ja lausuntoja 2022:6, 9.2.2022) loppuraportissaan tekemän ehdotuksen mukainen hallituksen esitys (HE 254/2022 vp), johon sisältyi ehdotus valtiontalouden tarkastusviraston uhkasakko-oikeuden laajentamiseksi koskemaan myös lisätieto- tai selvityspyyntöä sekä jälki-ilmoitusta ja sitä koskevaa lisäselvitystä. Hallituksen esityksen käsittely eduskunnassa raukesi vaalikauden päättymiseen.

Valtioneuvosto asetti parlamentaarisen työryhmän käsittelemään eräitä Petteri Orpon hallituksen hallitusohjelmassa kirjattuja vaaleihin ja äänestämiseen liittyviä käytäntöjä. Työryhmän tehtävänä oli hallitusohjelmakirjausten lisäksi ”selvittää parlamentaarisen vaalityöryhmän loppuraportissaan (9.2.2022) esittämiä muutoksia lakiin ehdokkaan vaalirahoituksesta, jonka mukaan valtiontalouden tarkastusvirastolle annettaisiin mahdollisuus tehostaa uhkasakolla valvontatyötään. Lakia ehdotettiin täsmennettäväksi siten, että tarkastusvirastolla olisi mahdollisuus tehostaa uhkasakolla lisätieto- tai selvityspyyntöä sekä jälki-ilmoitusta ja sitä koskevaa lisäselvitystä.”

Parlamentaarinen työryhmä katsoi loppuraportissaan, että ”vaalirahoituslakia tulisi jatkovalmistelussa täsmentää siten, että Valtiontalouden tarkastusvirastolla olisi mahdollisuus tehostaa uhkasakolla lisätieto- tai selvityspyyntöä sekä jälki-ilmoitusta ja sitä koskevaa lisäselvitystä.”

¹ CDL-AD(2002)023rev2

Äänestyslippuja koskeva sääntely

Vuonna 2009 vaalilain 51 §:ään lisättiin säännös, jonka mukaan, jos säännönmukaisesti toimitettavien vaalien yhteydessä toimitetaan samanaikaisesti jotkin toiset vaalit, päättää oikeusministeriö näissä toisissa vaaleissa käytettävän äänestyslipun väristä. Tarkoituksena on eriväristen lippujen avulla pyrkiä helpottamaan äänestäjien äänestämistä yhdistetyissä vaaleissa ja vähentää riskiä äänestyslippujen sekaantumisesta keskenään. Eriväristen lippujen käyttö myös nopeuttaa ääntenlaskentaa. Säännöstä sovellettiin ensimmäistä kertaa vuoden 2025 samanaikaisesti toimitettavissa aluevaaleissa ja kuntavaaleissa.

Ensimmäistä kertaa samanaikaisesti järjestetyt alue- ja kuntavaalit olivat huomattavalle osalle äänestäjistä vaikea hahmottaa. Oikeusministeriön teettämän ulkopuolisen [selvityksen](#) perusteella, vaikka suurimmalla osalla äänestäjistä oli tieto kaksista eri vaaleista, heillä oli puutteellinen käsitys siitä, ketä ehdokasta on mahdollista äänestää ja millä numerolla sekä mikä äänestyslippu kuuluu mihinkin vaaliin. Vaalien samanaikaisuus lisäsi näin ollen tiedollista kuormitavuutta.

Vuoden 2025 alue- ja kuntavaaleissa oikeusministeriö teki jo useita toimenpiteitä, joiden tarkoitus oli helpottaa samanaikaisten vaalien järjestely- ja äänestäjäkokemusta. Näitä olivat muun muassa vaalien erottaminen väreillä (violetti ja valkoinen), kuntien vaaliohjeiden sisältämät ehdotukset erilaisista äänestyspaikkajärjestelyistä, aluevaalien ehdokasnumeroiden muuttaminen nelinumeroiseksi, hieman normaalia suurempi panostaminen vaaliviestintään, äänestäjän ohjejulistte kuntien käyttöön ja äänioikeusilmoituksen liitesivu, jossa kerrattiin aluevaltuuston ja kunnanvaltuuston tehtävät.

Samanaikaisesti järjestetyissä alue- ja kuntavaaleissa hylättiin selvästi enemmän ääniä kuin suomalaisissa, yksittäin toimitetuissa yleisissä vaaleissa on totuttu. Seuraavat alue- ja kuntavaalit toimitetaan keväällä 2029. Ahvenanmaalla on pidetty maakuntavaalit ja kuntavaalit samaan aikaan vuodesta 1967 lähtien. Hylättyjen äänten määrä on Ahvenanmaalla koko ajan pysynyt korkeana, joten on syytä olettaa, että ongelma ei tule poistumaan automaattisesti vain sillä, että yhdistelmävaalit tulisivat ihmisille nykyistä tutummaksi.

Oikeusministeriö tilasikin syksyllä 2025 Kolmas Persoona Oy:ltä palvelumuotoiluselvityksen samanaikaisesti toimitettavien alue- ja kuntavaalien äänestysjärjestelyistä. Selvityksen tavoitteena oli tunnistaa käytännön muotoiluratkaisuja, joilla äänestysvirheitä voidaan vähentää seuraavissa samanaikaisissa vaaleissa. Selvitys toteutettiin joulukuun 2025 ja maaliskuun 2026 välisenä aikana kolmivaiheisena prosessina. Taustoituvaiheessa kerättiin kokemustietoa kuntakyselyillä (25 kuntien vaalijärjestelyistä vastaavaa, 50 vaalivirkailijaa) sekä muotoilun ja saavutettavuuden asiantuntijaraadilla. Lisäksi toteutettiin vierailut kahteen tunnistettuun erityisryhmään (maahanmuuttajien ryhmä ja seniorien ryhmä), joiden saaminen mukaan testiäänestäjiksi seuraavassa vaiheessa olisi oletettavasti haastavaa. Helmikuussa 2026 järjestettiin käytännön vaalitestaukset kahdella oikeankaltaisella äänestyspaikalla - automarketissa ja työväenopistolla - joissa noin 250 vapaaehtoista testiäänestäjää suoritti kokeiluja eri äänestysjärjestelyasetelmissä.

Selvitys tuotti viisi muotoilusuositusta äänestäjäkokemuksen parantamiseksi:

- 1) Vaalien visuaalinen erottaminen: kummallekin vaalille suositellaan omaa selkeää tunnusväriä, jonka on kuljettava johdonmukaisesti läpi koko äänestäjän polun ennakkomateriaalista vaaliurnaasti.
- 2) Äänioikeusilmoituksen ja ennakkoviestinnän uudistaminen.

- 3) Suullisen opastuksen ja vuorovaikutuksen kehittäminen.
- 4) Vaalipaikan materiaaleja (ohjejulisteita, ehdokaslistoja ja äänestyslippuja) kehitetään selkeämmiksi ja vähemmän kognitiivisesti kuormittaviksi.
- 5) Kunnille esitetään ja ohjeistetaan tasa-arvoisina kaksi erilaista äänestysjärjestelyvaihtoehtoa, joiden toteuttamiskelpoisuutta voidaan arvioida ja soveltaa paikallisten olosuhteiden mukaan.

Oikeusministeriö tulee hyödyntämään selvityksen suosituksia vaalien toimeenpanossa. Selvityksen suositukset liittyen aluevaaleissa ja kuntavaaleissa käytettävien äänestyslippujen erottamiseen edellyttävät lainsäädäntömuutoksia, jotka on sisällytetty tähän esitykseen. Lisäksi on tunnistettu tarve selkeyttää ja laajentaa oikeusministeriön päätösvaltaa eriväristen äänestyslippujen käyttöön.

3 Tavoitteet

Esityksen tavoitteena on parantaa yleisten vaalien toimittamisedellytyksiä häiriötilanteissa. Tämä on tarkoitus toteuttaa keventämällä ulkomaan ennakoäänestyspaikkojen muuttamista koskevaa sääntelyä, vapauttamalla vaalipiirilautakuntien varajäsenten määrä, helpottamalla vaalilautakuntien varajäsenten lisäämistä, laitosäänestyspäivien lisäämisellä ja vaalitarkkailun sääntöjen tarkentamisella.

Esityksen tavoitteena on lisätä vaalirahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä antamalla valtiontalouden tarkastusvirastolle nykyistä enemmän valtuuksia valvontatehtävän suorittamiseksi.

Esityksen tavoitteena on mahdollistaa eriväristen lippujen käyttäminen alue- ja kuntavaaleissa äänestäjien äänestämisen helpottamiseksi sekä selkeyttää värillisten äänestyslippujen käyttöön liittyviä menettelyitä.

4 Ehdotukset ja niiden vaikutukset

4.1 Keskeiset ehdotukset

Esitys sisältää seuraavat ehdotukset:

- Ulkomaan ennakoäänestyspaikkojen muuttamista koskevan sääntelyn keventäminen niin, että edustuston päällikkö voi olla järjestämättä ennakoäänestystä tai muuttaa sen kestoja ulkomaan ennakoäänestyspaikalla, jos toimintaan ennakoäänestyspaikkana kohdistuu vakavia vallitsevista olosuhteista johtuvia äkillisiä vaikeuksia.
- Vaalipiirilautakuntien varajäsenten määrän vapauttaminen ja vaalilautakuntien varajäsenten täydentäminen kunnan keskusvaalilautakunnan päätöksellä.
- Laitosäänestyspäivien lisääminen kahdesta neljään.
- Vaalitarkkailun sääntöjen tarkentaminen niin, että vaalitarkkailun tarkoituksesta varmistutaan ja vaalitarkkailija voidaan tarvittaessa poistaa äänestyspaikasta.
- Vaalirahoituslain uhkasakkosääntelyn laajentaminen jälki-ilmoituksiin. Laissa myös annettaisiin valtiontalouden tarkastusvirastolle mahdollisuus tehostaa lisätieto- tai lisäselvityspyyntöä uhkasakolla.

- Äänestyslippuja koskevat muutokset niin, että oikeusministeriö päättää aluevaalien ja kuntavaalien äänestyslippujen väreistä ja niin, että aluevaalien äänestyslippuun tulee ympyrän asemesta neliö.

4.2 Pääasialliset vaikutukset

Esitys muodostuu käytännössä kolmesta vaaleihin liittyvästä asiakokonaisuudesta: yleisten vaalien toimintaedellytysten parantaminen häiriötilanteissa, vaalirahoituksen valvonnan tehostaminen ja äänestyslippuja koskeva sääntely. Näiden eri asiakokonaisuuksien vaikutuksia on tarkoituksenmukaisinta käsitellä omina kokonaisuuksina, jotta yksittäisten toimien vaikutukset nähdään osana kokonaisuutta. Luvun lopussa on myös käsitelty mahdollisia yhteisvaikutuksia.

4.2.1 Taloudelliset vaikutukset

Esityksen taloudelliset vaikutukset ovat maltillisia ja välillisiä. Alla analysoidaan tarkemmin taloudellisten vaikutusten syntyä.

Esityksillä laitosäänestyspäivien lisäämisestä ja uhkasakkomenettelyn laajentamisesta on potentiaalisia vaikutuksia julkiseen talouteen lisääntyneinä viranomaistoiminnan kustannuksina. Näiden vaikutusten arvioidaan olevan vähäisiä ja riippuvan siitä, miten toimivaltaiset viranomaiset järjestävät toimintansa. On huomioitava, että kustannusten lisääntyminen ei ole esitettyjen muutosten myötä automaattista tai lineaarista, vaan enemmänkin epälineaarista ja tilansidonnaista. Näin ollen vaikutuksia on vaikea arvioida tarkasti.

Laitosäänestyspäivien lisääminen

Lakiehdotuksessa 1. oleva laitosäänestyspäivien lisääminen vaikuttaa siihen, kuinka monena päivänä laitosäänestystä voidaan jatkossa järjestää. Vaalilain 48 § säätelee nykyisin laitosäänestyspäivien määräksi 1–2 päivää, nyt tarkoitus on nostaa enimmäispäivien määrä neljään päivään. Tämä oli muun muassa käytössä covid19-pandemian aikana toimitetuissa kuntavaaleissa. Päätöksen laitosäänestyspäivien varsinaisesta määrästä ja ajankohdasta tekee vaalitoimikunta, joita kunnanhallituksen on lain mukaan asettava yksi tai useampi. Vaalitoimikuntaan kuuluu lain mukaan puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja jäsen sekä varajäsenet. Laitosäänestyspäivien kustannukset syntyvät pääosin vaalitoimikunnan kokouspalkkioista, joista päättävät kunnat.

Kuntien päättämistä vaalitoimikuntien kokouspalkkioista ei ole tällä hetkellä saatavilla tilastotietoa. Alla olevaan 1. taulukkoon on koottu kokouspalkkioaineisto 14 kunnan osalta. Kunnat on valittu harkinnanvaraisesti siten, että mukana olisi asukasmäärältään erikokoisia kuntia eri puolilta Manner-Suomea sekä erilaisista kuntatyypeistä (kaupunkimaiset, taajaan asutut, maaseutu). Alla esitettyjä tuloksia tulee tulkita suuntaa antavina.

1. Taulukko: Palkkiot asukasmäärältään erikokoisissa kunnissa*

Kunta	Puheenjohtaja	Varapuheenjohtaja	Jäsen
Espoo	589e	589e	321e
Tampere	400e	400e	250e

Turku	320e	180e	180e
Oulu	315e	262e	231e
Porvoo	260e	190e	160e
Seinäjoki	225e	150e	150e
Joensuu	300e	200e	200e
Hämeenlinna	200e	140e	140e
Kajaani	250e	200e	200e
Parainen	280e	160e	160e
Liperi	140e	110e	110e
Sodankylä	150e	140e	140e
Pyhtää	130e	130e	130e
Närpiö	120e	110e	110e

*Taulukkoon on pyritty valitsemaan kuntia asukasmäärän, alueellisuuden ja kuntatyyppin mukaan siten, että otanta olisi jokseenkin edustava otos erityyppisistä Manner-Suomen kunnista.

Taulukosta 1 nähdään, että laitosäänestyksestä maksettavien palkkioiden suuruudet vaihtelevat kunnittain. Palkkioiden taso vaikuttaisi karkeasti ottaen kasvavan kuntakoon mukaan, vaikka palkkioiden suuruuksissa on merkittävää vaihtelua. Alla olevassa taulukossa 2 on tarkasteltu palkkioiden keskiarvoa asukasmääräluokittain.

2. Taulukko: Palkkiokeskiarvo ja -hajonta asukasmääräluokan mukaan*

Asukas- määrä	Keskiarvo pj	Keskiarvo vpj	Keskiarvo jäsen	Yht. (eli päivä- hint)
Yli 100 000	406e	358e	246e	1010e
20 000- 100 000	247e	176e	170e	593e
Alle 20 000	164e	130e	130e	424e
Manner-Suo- men kuntien keskiarvo	184e	144e	140e	468e

*Keskiarvot on laskettu asukasmääräluokille hyödyntämällä 1. taulukon tietoja. Esim. yli 100 000 asukkaan luokkaan on laskettu keskiarvo hyödyntämällä Espoon, Tampereen, Turun ja Oulun kokouspalkkiotietoja. Manner-Suomen

kuntien keskiarvo on laskettu painottamalla keskiarvo kunkin asukasmääräluokan kuntamäärällä: yli 100 000 asukkaan kuntia on 9 eli painokerroin on 0,0308; 20 000–100 000 asukkaan kuntia on 45 eli painokerroin on 0,1541 ja alle 20 000 asukkaan kuntia 238 eli 0,8151.

Taulukosta 2 nähdään, että palkkiot vaihtelevat selvästi kuntien kokoluokan mukaan. Taulukoon on myös laskettu Manner-Suomen kuntien keskiarvot palkkioista. Sen perusteella vaalitoimikunnan palkkio olisi yhdeltä päivältä puheenjohtajan osalta noin 263 euroa, varapuheenjohtajan osalta noin 212 euroa ja jäsenen osalta noin 177 euroa.

Kuten 1. taulukon perusteella voidaan nähdä, laitosäänestyksestä maksettavien palkkioiden määrät vaihtelevat suuresti. Yllä esitetyn otannan keskiarvolla laskettuna vaalitoimikunnan puheenjohtajan palkkio olisi yhdeltä päivältä puheenjohtajan osalta noin 263 euroa, varapuheenjohtajan osalta noin 212 euroa ja jäsenen osalta noin 177 euroa. Siten laitosäänestyspäivän hinnaksi kokouspalkkioiden osalta tulisi yhteensä noin 652 euroa yhtä vaalitoimikuntaa kohti. Käytännössä kustannusten nousua voitaisiin normaalioloissa pitää hyvin epätodennäköisenä, mutta etenkin covid19-pandemian kaltainen tilanne voisi merkittäväällä tavalla nostaa laitosäänestyspäivien määriä ja kustannuksia. Normaalioloissa muutoksen ei arvioida juurikaan nostavan nykyisiä kustannuksia.

Edellä esitetyt kustannukset tulisivat jatkossakin kuntien maksettavaksi. Eduskuntavaaleissa, presidentinvaaleissa ja europarlamenttivaaleissa oikeusministeriö kuitenkin suorittaa kunnalle kertakorvauksena ministeriön vahvistaman euromäärän jokaiselta vaaleissa äänioikeutetulta kunnan asukkaalta. Nykyisellään tämä kattaa noin puolet kustannuksista. Sen lisäksi aluevaaleissa hyvinvointialue korvaa kunnalle ne kustannukset, jotka aiheutuvat pelkästään aluevaaleista.

Tosiasiallisesti kokouspalkkiokustannukset eivät muodostu lineaarisesti, vaan niihin vaikuttavat muun muassa se, miten vaalitoimikuntien työ organisoidaan. Organisoinnista ja kustannuksista vastaa kunta. Laitosäänestyksen järjestelyt eivät vaikuta oikeusministeriön valtiollisissa vaaleissa suorittaman kertakorvauksen suuruuteen.

Vaalitoimikunta tekee päätöksen laitospäivien määrästä ja ajankohdasta aina tarpeen mukaan, käytännössä yhteistyössä keskusvaalilautakunnan henkilöstön kanssa. Laitosäänestyspäivien kustannukset syntyvät pääosin vaalitoimikunnan kokouspalkkioista, jotka vaihtelevat kunnittain.

Uhkasakkomenettelyn laajentaminen

Uhkasakkomenettelyn laajentamisen vaikutuksia valtiontalouden tarkastusviraston resursseihin on vaikea arvioida, sillä yhtäältä uhkasakkomenettelyn käyttö tapahtuu osana muuta valvontatoimintaa ja toisaalta uhkasakon käytön arvioidaan jäävän nykytilanteen valossa melko vähäiseksi. Oikeusministeriön käsityksen mukaan yhtäkään uhkasakkoa ei ole tuomittu maksuun vaalirahoituslain voimassaolon aikana. Näin ollen laajennetun uhkasakkomahdollisuuden ei arvioida juurikaan lisäävän tarkastusviraston nykyistä työmäärää.

Uhkasakon laajentaminen jälki-ilmoituksiin ja lisäselvityspyyntöihin lisännee jonkin verran uhkasakkomenettelystä johtuvaa hallinnollista taakkaa. Toisaalta uhkasakkomenettelyn laajentaminen ei muuta varsinaisten tarkastusten laajuutta.

Uhkasakkomenettelyn laajentaminen voi myös tehostaa valvontaa, sillä nykyisellään ongelmaksi muodostuu valvonnan osittainen tehottomuus, jolloin ikään kuin aloitettu valvontaprosessi voi johtaa tilanteeseen, jossa valvontaa ei voida suorittaa loppuun ja lisäselvityspyyntöjä

saatetaan joutua lähettämään useita yhdelle ilmoitusvelvolliselle. Tällöin valvontaan käytetyt resurssit valuvat osittain hukkaan. Nyt ehdotettu muutos poistaisi osittain tämän ongelman, kun ilmoitusvelvollisia voitaisiin kehottaa uhkasakon uhalla antamaan lisätietoja valvontatapauksesta.

Edellä sanotun perusteella voidaan arvioida, että tarkastusvirasto kykenee hyödyntämään laajennettua uhkasakkomenettelyä nykyisten resurssiensa puitteissa.

Äänestyslippuja koskeva sääntely

Vaalilain 188 §:n 1 momentin 3 kohdan mukaan oikeusministeriö vastaa äänestyslippujen valmistamisesta sekä niiden lähettämisestä kuntien keskusvaalilautakunnille aiheutuneista kustannuksista. Äänestysliput painatetaan jokaisiin vaaleihin erikseen ja painatustyöhön sisältyy myös se, että oikeusministeriö valitsee yhdessä painotalon kanssa käytettävän paperilaadun ja hyväksyy taiton. Tästä syystä muutokset äänestyslippujen värikykyyn tai painoasuun eivät aiheuta taloudellisia vaikutuksia.

4.2.2 Muut yhteiskunnalliset vaikutukset

4.2.2.1 Vaikutukset äänestäjiin ja äänioikeuden käyttöön

Esityksellä pyritään lähtökohtaisesti vahvistamaan äänioikeuden sujuvaa käyttämistä vaaleissa. Etenkin häiriötilannesääntelyllä pyritään varmistamaan, että sujuva äänioikeuden käyttö mahdollistuu kaikissa tilanteissa. Esimerkiksi vaalilautakuntien varajäsenten lisäämismahdollisuus turvaa vaalien sujuvuutta, mikä vaikuttaa kaikkiin äänestäjiin ja näiden äänioikeuden käyttöön.

Esityksessä on kuitenkin muutama ehdotus, jotka vaikuttavat jonkin verran laajemmin ja konkreettisemmin äänestäjiin ja äänioikeuden käyttöön. Niiden vaikutuksia on tarkasteltu tarkemmin alla.

Ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen muuttamista koskevan sääntelyn keventäminen

Ehdotuksessa on äänestäjien näkökulmasta kysymys ensisijaisesti siitä, että ulkomaan ennakkoäänestyspaikoista vastaavat viranomaiset kykenisivät paremmin turvaamaan yksittäisissä kohteissa ennakkoäänestyksen toteutumista erilaisissa häiriötilanteissa. Käytännössä muutos tarkoittaisi yksittäisten ennakkoäänestyspaikkojen muuttamista ja muutoksista viestimistä nykyistä tehokkaammin tilanteessa, jossa ennalta ilmoitetussa ennakkoäänestyspaikassa tai -paikoissa lyhyellä varoitusaajalla estyisi äänestäminen. Kysymys olisi lähinnä sellaisista tilanteista, joissa ilman viranomaisten kykyä nopeaan reagointiin syntyisi riski siitä, että ennakkoäänestystä ei voitaisi ylipäätään pitää tai ennakkoäänestyspaikkojen muutoksista ei ehdittäisi asianmukaisesti viestimään äänestäjille.

Nopeat ja hyvin ennakoimattomat muutokset voisivat joissain tapauksissa olla omiaan heikentämään äänestäjien kokemaa luottamusta vaalien toimittamista kohtaan. Kysymys on pitkälti siitä, jakavatko äänestäjät ja viranomaiset samanlaisen ymmärryksen tilanteen vakavuudesta ja sen edellyttämistä toimista. Ehdotuksen ei kuitenkaan ole tarkoitus madaltaa viranomaisten kynnystä tehdä muutoksia ulkomaan ennakkoäänestyspaikkoihin, vaan ainoastaan parantaa viranomaisten reagointikykyä vakavissa häiriötilanteissa. Näin ollen ehdotuksella katsotaan olevan pääsääntöisesti positiivisia vaikutuksia äänestäjiin ja äänioikeuden toteutumiseen.

Laitosäänestyspäivien lisääminen

Laitosäänestyspäivien määrän lisääminen hyödyttää ennen kaikkea nykyisiä laitosäänestäjiä, mutta muutoksella on merkitystä myös tulevaisuudessa, kun väestö ikääntyy ja tarve laitosäänestykselle kasvaa entisestään.

Eduskunnan oikeusasiamiehen tekemässä tarkastuksessa (EOAK/8012/2023) vuoden 2024 presidentinvaalien laitosäänestyspaikkoihin huomattiin sellaisia haasteita, joihin nyt ehdotettu muutos voisi osaltaan tuoda ratkaisun. Kysymys oli muun muassa siitä, toimitetaanko laitosäänestys kaikissa vaalilain 9 §:n tarkoittamissa laitoksissa ja ehtivätkö kaikki äänestämään laitosäänestysaikataulun puitteissa.

Nyt ehdotetuilla lisäpäivillä voidaan varautua nykyistä paremmin laitosäänestysten hoitamiseen niin normaalioloissa kuin häiriötilanteissa. Käytännössä kysymys on siitä, että laitosäänestysten suorittamiseen käytettävä maksimiaika tuplaantuu nykyisestä kahdesta päivästä neljään päivään. Vaikka laitosäänestysaikatauluun tulevan lisääjän voidaan arvioida potentiaalisesti parantavan merkittäväällä tavalla laitosäänestäjien äänioikeuden käyttämistä, kysymys on kuitenkin ennen kaikkea myös toimeenpanoon varatuista resursseista. Laitosäänestyspäivien lisäämisen taloudellisia vaikutuksia on tarkasteltu edellä.

Äänestyslippuihin liittyvät muutokset

Oikeusministeriön tilaaman palvelumuotoiluselvityksen mukaan johdonmukainen värikoodaus tukee äänestäjän tunnekokemusta erityisesti siksi, että se muuttaa kaksien vaalien erottelun kognitiivisesta päättelystä nopeaksi, intuitiiviseksi tunnistamiseksi. Äänestäjän ei tarvitse lukea ja vertailla tekstejä paineen alla, vaan väri varmistaa välittömästi, mistä vaalista on kyse ja ohjaa toimimaan oikein. Kun sama värikoodaus kulkee johdonmukaisesti ennakkomateriaaleista äänestyslippuihin, koppeihin ja urniin, äänestäjälle syntyy tuttuuden kokemus. Tämä vähentää erityisesti sitä epätietoisuuden ja virheen pelkoa, joka syntyy, kun äänestäjä ei ole varma, käsittelee hän oikeaa lippua oikeissa vaaleissa.

Selvityksen mukaan värien valinnassa tulisi huomioida sekä poliittisuus (värien ei tulisi viitata suoraan suomalaisiin pääpuolueisiin) sekä saavutettavuus (erityisesti puna-vihersokeus). Nämä kaksi tekijää ovat värien suhteen osittain ristiriitaisia, joten värien valinnassa on joka tapauksessa tehtävä jonkinlainen kompromissi yhteistyössä saavutettavuusasiantuntijan kanssa.

Vaalitestauksissa käytetyt oranssi ja violetti voivat olla esteellisiä erityisesti niille, joilla on jokin värisokeuden muoto, koska nämä värit rakentuvat useamman perusvärikanavan yhdistelmästä. Puna-viherheikkoutta esiintyy 8 %:lla miehistä ja 0,5 %:lla naisista. Tutkimusten mukaan jopa 40 % puna-viherheikoista miehistä on tietämättömiä tästä ominaisuudestaan. Muut värisokeustyypit ovat huomattavasti harvinaisempia.

Vaalien erottelu ei siten voi perustua täysin väreihin, vaan niiden ohella on käytettävä tekstiselitettä "aluevaalit" ja "kuntavaalit". Myös muotojen käytöllä, kuten – ympyrän ja neliön käyttämistä eri vaalien äänestyslipuissa, ja toistaen sitä mahdollisuuksien mukaan myös muussa vaaliviestinnässä – voidaan helpottaa vaalien erottamista toisistaan.

Nyt ehdotettavilla äänestyslippusäntelyyn tehtävillä muutoksilla pyritään vahvistamaan niin väreillä kuin muodoilla äänestyslippujen tunnistettavuutta. Kuntavaalien äänestyslipun värin muuttuminen totutusta voi myös hämätä joitain äänestäjiä, jotka ovat perinteisesti tottuneet valkoiseen äänestyslippuun. Toisaalta äänestäjät ovat jo tottuneet eriväristen äänestyslippujen käyttöön muissa vaaleissa, joten muutos ei ole täysin uusi. Sen sijaan äänestäjillä ei ole kokemusta äänestyslipussa olevasta neliöstä, joka voi etenkin ensimmäisissä vaaleissa aiheuttaa ihmettelyä. Äänestyslippuihin ehdottavat muutokset vaativat siten selkeää viestintää äänestäjien

suuntaan. Lisäksi värien ja muotojen toistuminen muussa vaaliviestinnässä tekee muutoksista tutumpia äänestäjille ja auttavat jatkossa yhdistämään nämä visuaaliset elementit tiettyyn vaaliin.

Värien käyttöön liittyy myös oikeusministeriölle ehdotettu harkintavalta värien valinnassa, jossa äänestäjien näkökulmasta on kiinnitettävä huomiota sekä edellä mainittuihin seikkoihin että valittujen värien pysyvyyteen. Mikäli vaaleissa käytettävät värit alkaisivat vaihtua tiuhaan, voisi se heikentää vaalien tunnistettavuutta äänestäjien keskuudessa. Kuitenkin värien käyttöön liittyvää harkintavaltaa on tarkoituksenmukaista säilyttää oikeusministeriöllä, jotta värien käytössä voidaan tarvittaessa poiketa perustellusta syystä. Lähtökohta kuitenkin olisi selkeän ja pysyvän visuaalisen ilmeen rakentaminen aluevaaleille ja kuntavaaleille, millä pyritäisiin helpottamaan kaksoisvaaleista aiheutuvaa kognitiivista kuormitusta.

4.2.2.2 Vaikutukset poliittisen järjestelmän resilienssiin ja legitimizeettiin

Esityksessä on useampia ehdotuksia, joiden voidaan katsoa vaikuttavan ainakin jollain tavalla poliittisen järjestelmän resilienssiin ja legitimizeettiin. Niitä on käsitelty alla kolmena erillisenä kokonaisuutena: häiriötilannesäätely, vaalirahoituksen avoimuus ja äänestyslippusäätelyn muutokset.

Häiriötilannesäätely

Häiriötilannesäätelyn kehittämällä pyritään siihen, että vaalit voidaan suorittaa häiriötilanteista huolimatta sujuvasti. Vaalien toimintavarmuus on poliittisen järjestelmän legitimizeetin ja kansalaisten luottamuksen kannalta keskeistä. Näin ollen lähtökohtaisesti häiriötilannesäätely vahvistaa poliittisen järjestelmän legitimizeettia ja kansalaisten luottamusta. Esimerkiksi nopea toiminta tilanteessa, jossa vaalilautakunnalla tai uhkaa loppua jäsenet, ulkomaan ennakoöänestys uhkaa jäädä pitämättä tai vaalitarkkailussa ilmenee selkeää haitantekoa, vahvistavat selvästi poliittisen järjestelmän resilienssiä ja kansalaisten kokemaa luottamusta.

Samalla on kuitenkin hyvä tunnistaa, että häiriötilannesäätelyssä on usein kysymys sääntöjen joustavoittamisesta tai muuttumisesta totutusta sekä niiden käytöstä ennalta arvaamattomissa ja poikkeuksellisissa tilanteissa. Tällainen voi olla omiaan haastamaan poliittisen järjestelmän integriteettiä ja kansalaisten luottamusta. Nyt ehdotettavassa häiriötilannesäätelyssä on tunnistettu jonkin verran tilanteita, joissa voisi pahimmillaan aiheutua potentiaalisesti negatiivisiakin vaikutuksia.

Ulkomaan ennakoöänestyspaikkojen muuttamista koskevan sääntelyn keventämisen arvioidaan muun muassa voivan haastaa kansalaisten luottamusta silloin, jos äänestäjä eivät jaa yhteistä tilannekuvaa viranomaisten kanssa.

Vaalitarkkailun sääntöjen tarkentamiseen liittyvässä ehdotuksessa esitetään vaaliviranomaisille mahdollisuutta poistaa häiriköivä vaalitarkkailija vaalihuoneistosta, mikäli tämä merkittävästi häiritsee vaalitoimitusta. Ehdotus on erityisen sensitiivinen vapaiden ja riippumattomien vaalien näkökulmasta, sillä vaalitarkkailu on yksi tärkeimmistä riippumattomista keinoista tarkastella vaalien toimittamista ja havaita sen mahdollisia puutteita ja parannuskohteita. Venetsian toimikunnan vaalitarkkailua koskevien periaatteiden (Declaration of Global Principles for non-partisan election observation and monitoring by citizen organizations, CDL-AD(2012)018-e) mukaan vaalitarkkailun mahdollistamisen keskeisenä lähtökohtana ovat laajat tarkkailuoikeudet ilman syrjiviä ja kohtuuttomia rajoituksia.

Vaalitarkkailijoiden valtuuttamisesta sekä läsnäolo-oikeudesta säädetään vaalilain 184.2 §:ssä, jonka mukaan valtuutetuilla vaalitarkkailijoilla on oikeus olla läsnä, kun vaalilaissa tarkoitetut vaaliviranomaiset suorittavat tehtäviään. Käytännössä hyvin erilaiset toimijat voivat yrittää hakeutua vaalitarkkailijoiksi. Keskeiset kansainvälistä vaalitarkkailua tekevät tahot ovat Yhdistyneet kansakunnat (YK), Euroopan unioni (EU) sekä Euroopan turvallisuus- ja yhteistyöjärjestön (ETYJ) demokraattisten instituutioiden ja ihmisoikeuksien toimisto (ODIHR). ETYJ on tehnyt tarvearviointimission (Needs Assessment Mission) vuosien 2007, 2011, 2015, 2019 ja 2023 eduskuntavaaleihin sekä vuosien 2012, 2018 ja 2024 presidentinvaaleihin. Vuoden 2011 tarvearviointimission perusteella ETYJ teki vuoden 2011 eduskuntavaaleihin vaalien arviointimission (Election Assessment Mission). Myös kansainväliset ei-valtiolliset järjestöt suorittavat vaalitarkkailua.

Edellä mainittujen toimijoiden lisäksi vaalitarkkailua suorittamaan voi hakeutua myös sellaisia toimijoita, jotka eivät välttämättä ole etabloituneita vaalitarkkailun ammattilaisia tai pahimmassa tapauksessa ovat toimijoita, jotka pyrkivät häiriköimään tarkoituksellisesti vaalitoimintaa. Tällaisia voi olla vaikea tunnistaa vaalitarkkailijoiden akkreditointivaiheessa. Lähtökohteisesti oikeusministeriössä pyritään arvioimaan toimijoiden luotettavuutta karkealla tasolla, mutta vaalitarkkailun lähtökohtana on ennen kaikkea mahdollistaa riippumaton tarkkailu, jolloin akkreditointivaiheeseen ei voida muodostaa liian tiukkoja ehtoja, jotka olisivat omiaan vaarantamaan tarkkailun toteutumista ja sen uskottavuutta.

Ehdotettavan sääntelyn näkökulmasta tämä aiheuttaa keskeisen ongelman, sillä vaaliviranomaisten pitäisi pystyä tunnistamaan erilaiset toimijat ja tilanteet ja tekemään nopeassa aikataulussa arviota siitä, milloin poistaminen on tarkoituksenmukaista ja milloin se taas voi kääntyä itseään vastaan. Esimerkiksi epäammattimaisesti ja epäilyttävästi toimivan vaalitarkkailijan poistaminen kovin matalalla kynnyksellä voisi pahimmillaan kääntyä itseään vastaan. Vaarana voisi myös olla, että täysin rehellisillä ja hyvillä tarkoituksella toimivia vaalitarkkailijoita poistettaisiin väärinkäsitystilanteissa.

Vaalitarkkailun ja vaalien legitimitetin näkökulmasta on myös jännitteistä, että tarkkailtavalla viranomaisella on mahdollisuus suorittaa vaalitarkkailijan poistaminen. Toisaalta, mikäli vaalitarkkailun muodossa tapahtuvaan vaalihäirintään tai -vaikuttamiseen ei puututtaisi vaaliviranomaisten puolelta tehokkaasti, voisi sekin vaikuttaa poliittisen järjestelmän resilienssiin ja kansalaisten kokemaan luottamukseen heikentävästi. Kysymys on haastavasta tilanteesta, joka on tunnistettu laajemminkin Euroopan tasolla. Mm. Euroopan neuvosto on pyrkinyt vahvistamaan yhteisymmärrystä vaalitarkkailun haasteista New Democratic Pact for Europe -hankkeen puitteissa.

Ehdotuksen suhdetta perustuslakiin on käsitelty tarkemmin jäljempänä luvussa 12.

Vaalirahoituksen avoimuus

Vaalirahoituslakia säädettäessä sen arvioitiin parantavan vaalirahoituksen avoimuutta sekä äänestäjien kokemaa luottamusta poliittiseen järjestelmään. Lakia säädettäessä pyrittiin myös estämään epäterveiden sidonnaisuuksien syntymistä, sillä lisääntyneen avoimuuden ajateltiin myös vähentävän epäasiallisen rahoituksen esiintymistä. Nyt ehdotettavilla uhkasakon laajentamiseen liittyvillä vaalirahoituslain muutoksilla vahvistettaisiin näitä samoja tavoitteita.

Käytännössä tällä hetkellä vaalirahoituslain puutteellinen seuraamusäytäminen on muodostanut tilanteen, jossa yksittäiset ilmoitusvelvolliset ovat voineet jättää antamatta tarkastusviraston pyytämiä lisätietoja ja -selvityksiä. Myöskään jälki-ilmoitukseen liittyvän uhkasakkomahdollisuuden puuttuminen ei ole ollut perusteltavissa vaalirahoituslain tavoitteiden näkökulmasta. Nämä

puutokset ovat olleet omiaan synnyttämään epäluottamusta vaalirahoituksen avoimuuteen ja sen valvontaan. Samalla on myös noussut riski siitä, että epäasiallista rahoitusta ja epäterveitä sidonnaisuuksia on voitu pyrkiä piilottamaan.

Nyt esitetyt muutokset puuttuvat tähän tilanteeseen ja pyrkivät turvaamaan vaalirahoituslaissa tarkoitetun tiedonsaannin muuttamatta vaalirahoituslain peruseriaatteita. Uhkasakkomenettelyn laajentamisella voi siten olla merkittäviä vaikutuksia poliittisen järjestelmän avoimuuteen ja integriteettiin sekä kansalaisten tiedonsaantiin ja sitä kautta luottamukseen.

Äänestyslippuja koskeva sääntely

Oikeusministeriön teettämä selvitys samanaikaisten vaalien järjestämisen kehittämisestä osoitti, että ensimmäistä kertaa samanaikaisesti järjestetyt alue- ja kuntavaalit olivat huomattavalla osalla äänestäjistä vaikea hahmottaa. Hahmotusvaikeudet koskivat niin vaaliteemoja kuin -kampanjoitakin sekä aluevaalien merkitystä. Yksi näkyvimmistä vaikutuksista oli, että aluevaaleissa hylättiin vajaat 82 000 ääntä ja kuntavaaleissa hieman yli 39 000 ääntä. Hylättyjen äänten suuri määrä on omiaan vaikuttamaan kansalaisten käsityksiin vaalien toimintavarmuudesta.

Eriväristen lippujen käyttämisellä ja muotojen erottamisella pyritään helpottamaan äänestäjien äänestämistä ja lisäämään siten myös vaalivarmuutta. Samalla muutos voi vähäisessä määrin myös helpottaa äänten laskentaa. Nämä voivat omalta osaltaan vahvistaa edustuksellisen järjestelmän resilienssiä ja legitimizeettiä.

4.2.2.3 Vaikutukset vaalirahoituslain ilmoitusvelvollisiin

Vaalirahoituslain uhkasakkomenettelyn laajentaminen vaikuttaa suoraan vaalirahoituslain 5 §:n tarkoittamiin ilmoitusvelvollisiin, joita ovat yleisissä vaaleissa läpimenneet ehdokkaat ja näiden varaedustajat sekä presidentinvaaleissa ehdokkaan asettaneet puolueet ja ehdokkaan asettaneen valitsijayhdistyksen vaaliasiamies ja tämän varamies. Jatkossa tarkastusvirasto voisi kohdistaa uhkasakkouhan vaalirahoitusilmoitusta koskeviin lisätieto- ja selvityspyyntöihin sekä jälki-ilmoitusten antamiseen ja siihen liittyviin lisätieto- ja selvityspyyntöihin, joista ehdotetaan nyt myös säädettävän.

Muutos nykytilaan ei kuitenkaan ole valtaosalle kovinkaan merkittävä, sillä jo nykyisellään suurin osa vaalirahoituslain 5 §:n tarkoittamista ilmoitusvelvollisista suorittaa ilmoituksensa ilman suurempia valvonnallisia ongelmia. Huomionarvoista on, että moni ilmoitusvelvollinen antaa tarvittavat lisätiedot ja -selvitykset, vaikka tarkastusvirastolla ei ole mahdollistaa tehostaa pyyntöjään uhkasakolla. Jälki-ilmoitusvelvollisia on taas hyvin vähän suhteutettuna koko ilmoitusvelvollisten joukkoon, eikä niidenkään osalta ole ainakaan tällä hetkellä havaittu kovinkaan suuria haasteita.

Näin ollen muutoksen vaikutukset koskevat ennen kaikkea niitä ilmoitusvelvollisia, jotka eivät ole suostuneet antamaan tarkastusvirastolle pyydettyä lain tarkoittamia lisätietoja- ja selvityksiä tai tehneet jälki-ilmoitusta. Jatkossa tarkastusvirasto voisi kehottaa kyseisiä ilmoitusvelvollisia uhkasakon uhalla antamaan vaalirahoitusilmoitukseen liittyviä lisätietoja ja -selvityksiä tai tekemään jälki-ilmoituksen tai antamaan siihen liittyviä lisätietoja ja selvityksiä.

Käytännössä uhkasakon käyttämisen arvioidaan jäävän vähäiseksi, sillä uhkasakkopelotteen arvioidaan jo itsessään tehostavan ja selkeyttävän valvontaa edellä mainituissa tilanteissa. Tilanetta voidaan pitää kaikkien ilmoitusvelvollisten osalta merkittävänä, sillä valvonnan tehotomuus ja joidenkin toimijoiden mahdollisesti harjoittama lain kiertäminen voisi pidemmällä aikavälillä vähentää kaikkien ilmoitusvelvollisten halukkuutta sitoutua vaalirahoituksen

avoimuuteen. Valvonnan tehottomuus yksittäistapauksissa voi myös rapauttaa kansalaisten luottamusta vaalirahoituksen avoimuuteen kokonaisuudessaan, mikä on omiaan heikentämään kaikkien ilmoitusvelvollisten nauttimaa luottamusta.

4.2.2.4 Vaikutukset viranomaisiin

Esiteyksellä arvioidaan olevan vähäisiä vaikutuksia seuraavien viranomaisten toimintaan.

Ulkoministeriö ja ulkoasiainhallinto

Muutos ulkomaan ennakkoäänestyspaikkojen muuttamista koskien parantaisi ulkomaan ennakkoäänestyspaikoista vastaavien ulkoasianhallinnon viranomaisten reagointikykyä yksittäisissä ennakkoäänestyspaikoissa tapahtuvien äkkinäisten muutosten osalta. Ulkoministeriön toimintaan muutoksella olisi vain välillisiä vaikutuksia sitä kautta, että äkillisissä muutoksissa sen ei enää tarvitsisi osallistua valtioneuvoston asetuksen muutoksen valmisteluun.

Oikeusministeriö

Ehdotetuilla muutoksilla olisi jonkin verran vaikutuksia oikeusministeriön työhön ylimpänä vaaliviranomaisena. Sille tulisi vähäisessä määrin aiempaa enemmän harkintavaltaa vaalitarkkailijoiden valtuuttamisessa ja äänestyslippujen värin määrittelyssä.

Uutena tehtävänä oikeusministeriön tulisi tiedottaa valtioneuvostoa ulkomaan ennakkoäänestyspaikkoihin tehdyistä muutoksista. Tämä tehtävä korvaisi nykyisen menettelyn, jossa oikeusministeriö on äkillisissä muutostilanteissa esitellyt valtioneuvostolle ulkomaan ennakkoäänestyspaikkoja koskevan valtioneuvoston asetuksen muutoksen.

Kuntien keskusvaalilautakunnat

Keskusvaalilautakunnalle lisättäisiin lakiehdotuksessa toimivalta täydentää vaalilautakunnan varajäseniä, jos vaalien toimittaminen ennakoimattomassa tilanteessa sitä edellyttäisi. Kysymys olisi siitä, että ennakoimattomasta syystä kunnanhallituksen asettamat jäsenet ja varajäsenet eivät riitä vaalipäivän äänestyksen toimittamiseen. Joidenkin kuntien keskusvaalilautakunnat ovat aiemmin vaalien palautekyselyissä tuoneet esiin tällaisen keventämismahdollisuuden tarpeen, koska yleensä kunnanhallitus kokoontuu vain harvoin. Keskusvaalilautakunnan asettamat jäsenet tulisivat vasta kunnanhallituksen asettamien varajäsenten jälkeen. Keskusvaalilautakunta ei oletettavasti tarvitsisi täydentämistä varten uusia kokousaikoja, vaan mahdollinen täydentäminen hoidettaisiin esimerkiksi vaalilain 63 §:n mukaisten tehtävien hoitamisen yhteydessä.

Lupa- ja valvontavirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto

Ehdotuksella poistettaisiin vaalipiirilautakuntien varajäsenten määrärajoitus. Jatkossa Lupa- ja valvontavirasto ja Ahvenanmaan valtionvirasto voisivat asettaa vaalipiirilautakunnille varajäseniä halutun määrän. Tarkoituksena on, että vaalipiirilautakuntien kykyä reagoida ennakoimattomiin tilanteisiin parannetaan ja Lupa- ja valvontaviraston sekä Ahvenanmaan valtionviraston hallinnollista taakkaa kevennetään. Kun vaalipiirilautakunnat asetetaan neljän vuoden ajaksi, on mahdollista, että jäsenistössä ehtii tapahtua muutoksia.

Valtiontalouden tarkastusvirasto

Toisessa lakiehdotuksessa ehdotetaan säädettäväksi, että valtiontalouden tarkastusvirasto voisi jatkossa asettaa uhkasakon myös vaalirahoitusilmoituksen lisäselvityspyyntöihin ja jälki-

ilmoituksen antamiseen ja korjaamiseen liittyvien kehotusten tehosteeksi sekä jälki-ilmoituksen lisäselvityspyyntöihin, joista ehdotetaan nyt myös säädettävän. Muutoksen arvioidaan tehostavan tarkastusviraston nykyistä valvontaa, sillä aikaisemmin tarkastusvirasto ei ole voinut kehoittaa uhkasakon uhalla ilmoitusvelvollista antamaan lisätietoja tai selvityksiä tai antamaan jälki-ilmoituksen tai korjaamaan tätä. Lisäksi tarkastusvirastolla ei ole ollut aikaisemmin mahdollisuutta pyytää jälki-ilmoituksiin liittyviä lisätietoja ja selvityksiä.

Keskimääräisesti ilmoitusvelvolliset ovat noudattaneet laissa säädettyjä velvoitteitaan hyvin ilman, että tarkastusvirasto on joutunut turvautumaan uhkasakkomenettelyyn. Yksittäistapauksina on kuitenkin ollut sellaisia tilanteita, joissa tarkastusviraston valvonta on vaarantunut uhkasakkotoimivaltuuden puuttuessa. Ongelmat ovat koskeneet etenkin lisätieto- ja selvityspyyntöjä, joiden avulla tarkastusvirasto on pyrkinyt selvittämään ilmoitusvelvollisuutta ja ilmoituksen paikkaansa pitävyyttä.

Tarkastusvirastolla ei ole ollut mahdollisuuksia uhkasakon nojalla velvoittaa ilmoitusvelvollista tekemään jälki-ilmoitusta vaalikampanjaa varten otetusta lainasta. Niinpä osa jälki-ilmoitusvelvollisista ei ole tehnyt vaadittua jälki-ilmoitusta. Virastolta on lisäksi puuttunut tarvittavat tiedonsaantioikeudet jälki-ilmoitusten tarkistamiseen. Lisäksi sääntelyä jälki-ilmoitusmenettelyn ja jälki-ilmoitusten valvonnan osalta on tarpeen täsmentää.

Edellä kuvatut ongelmatilanteet voisivat heikentää pitkällä aikavälillä tarkastusviraston vaalirahoitusvalvonnan uskottavuutta ja kansalaisten kokemaa luottamusta vaalirahoituksen avoimuuteen. Nyt esitetyillä lisätoimivaltuuksilla ja lakiin tehtävillä täsmennyksillä vahvistetaan tarkastusviraston kykyä turvata vaalirahoituksen avoimuutta. Esitettävät muutokset eivät vaikuta uhkasakkomenettelyn käyttökynnykseen, eli jatkossakin uhkasakkomenettelyn käyttö olisi viimesijainen keino. Tarkastusviraston asettamat uhkasakot tuomitsee maksuun tarkastusvirastosta annetun lain 15 a §:n mukainen seuraamuslautakunta.

Valtioneuvosto

Lakiehdotuksessa 1 ehdotetaan, että edustuston päällikön päätöksellä voitaisiin tietyissä välttämättömissä tilanteissa poiketa ulkomaan ennakkoäänestystä koskevasta valtioneuvoston asetuksesta. Oikeusministeriö toimittaisi tällaiset päätökset valtioneuvostolle tiedoksi. Muutoksen voi arvioida kaventavan valtioneuvoston päätösvaltaa, mutta käytännössä näin ei tapahdu, koska tarkoituksena on, että valtioneuvoston päätöksestä poiketaan vain, kun sen toteuttaminen ei ole ennakkoäänestyspaikan vallitsevien olosuhteiden takia mahdollista.

5 Muut toteuttamisvaihtoehdot

Vaalien häiriötilannesääntely -selvityksessä on kuvattu erilaisia vaihtoehtoisia ratkaisuja vaalien häiriönsietokyvyn parantamiseksi. Niistä keskeisimpiä, joita ei tässä ehdoteta muutettavaksi, ovat vaalipäivän siirtäminen, ennakkoäänestyksen sääntöjen ja aikarajojen muuttaminen, kirjeäänestyksen muutokset sekä vaaliviranomaistyön organisointi.

5.1 Vaihtoehdot ja niiden vaikutukset

Häiriötilannesääntely

Vaalien häiriötilannesääntelyä koskevassa selvityksessä käydään läpi laajasti erilaisia vaihtoehtoja vaalien häiriötilannesääntelyn parantamiseksi. Siinä käsitellään myös erilaisia sääntelyvaihtoehtoja.

Tiukat aikarajat ja menettelyt liittyvät vaalien keskeisiin periaatteisiin, minkä vuoksi niiden muuttaminen edellyttäisi huolellista harkintaa, jota on tarkoituksenmukaista käydä parlamentaarisesti tai hallitusneuvotteluiden yhteydessä. Esimerkiksi ennakkoäänestyksen ajanjaksoon ja menettelytapoihin liittyy monia näkökohtia, joita on tarpeen arvioida lähivuosina postinkulun maailmanlaajuiset muutokset huomioon ottaen, sekä kirjeäänestyksen toimivuutta ja turvallisuutta on myös arvioitava. Myös Parlamentaarinen työryhmä käsitteli joitakin ennakkoäänestyksen kehittämiseen liittyviä muutostarpeita loppuraportissaan.

Tässä esityksessä ei ehdoteta vaalien siirtämistä koskevaa sääntelyä, vaikka se voi liittyä vaalien vakaviin häiriötilanteisiin, koska vaalien siirtämistä koskevan sääntelyn kehittäminen edellyttäisi perustuslaillista harkintaa.

Vaaliviranomaistoimintojen organisointia voi olla tarpeen kehittää myös häiriötilanteisiin varautumisen näkökulmasta. Tällaiseen uudelleenjärjestämiseen liittyy kuitenkin merkittäviä taloudellisia vaikutuksia ja vaikutuksia viranomaistoimintaan, minkä vuoksi tässä yhteydessä niiden toteuttaminen ei ole tarkoituksenmukaista. Vaaliviranomaistoimintojen organisointia koskevaa sääntelyä olisi kuitenkin tarpeen kehittää lähivuosina.

Parlamentaarisen työryhmän ehdotukset

Valtioneuvoston 23.11.2023 asettama Parlamentaarinen työryhmä käsittelemään eräitä hallitusohjelmassa kirjattuja äänestämiseen ja vaaleihin liittyviä käytäntöjä on ehdottanut, että aluevaalien nykyinen ruotsinkielinen nimi *välfärdsområdesval* tulee korvata nimellä *regionval*. Työryhmän linjauksen mukaan vaalien uusi ruotsinkielinen nimitys on käytössä vuoden 2029 alue- ja kuntavaaleissa. Sosiaali- ja terveysvaliokunta on käsitellessään hallituksen esitystä eduskunnalle hyvinvointialueiden perustamista ja sosiaali- ja terveydenhuollon sekä pelastustoimen järjestämisen uudistusta koskevaksi lainsäädännöksi sekä Euroopan paikallisen itsehallinnon peruskirjan 12 ja 13 artiklan mukaisen ilmoituksen antamiseksi (so. sote-uudistus) totesi mietinnössään, että ”hyvinvointialue- ja aluevaalitsanoja vastaavat ruotsin kielellä paremmin sanat ”välfärdsregion” ja ”regionval”. (StVM 16/2021 vp s. 92.)

Parlamentaarinen työryhmä ei järjestänyt kuulemisia tai hankkinut lausuntoja asiaan liittyen hyvinvointialueilta, minkä vuoksi ehdotuksen toteuttaminen edellyttää jatkovalmistelua ennen muutoksen toteuttamista, eikä sitä näin ollen ole otettu mukaan tähän esitykseen.

Parlamentaarinen työryhmä käsitteli myös vaalirahoituslain 4 §:n 4 momentin mahdollista selkeyttämistarvetta. Työryhmä katsoo, että nykyisellään vaalirahoituslain säännökset ja niiden tulkintakäytäntö koskien valtionavustusta ja ehdokkaan tai ehdokkaan tukiyhdistysten tukemista muodostavat sinänsä toimivan kokonaisuuden eikä työryhmä katso tarvetta nykytilan muuttamiselle. Toisaalta kuitenkin, täsmällisyyden ja tarkkarajaisuuden turvaamiseksi ja mahdollisten tulkintaepäselvyyksien välttämiseksi, työryhmä pitää toivottavana, että jatkovalmistelussa vaalirahoituslain näiden säännösten osalta tarkasteltaisiin mahdollinen täsmentämisen tarve niin, ettei nykytilaa tai tulkintakäytäntöä muuteta. Jatkovalmistelussa tulee erityisesti huomioida presidentinvaalin erityisyys sanotussa kysymyksessä.

Vaalirahoituslain 4 §:n 4 momentin mukaista selkeyttämistarvetta on selvitetty tämän esityksen valmistelussa muun muassa keskustelulla valtiontalouden tarkastusviraston asiantuntijoiden kanssa. Valtiontalouden tarkastusvirasto tulkitsee ehdokkaille eteenpäin siirretyn valtionavustuksen kielletyksi tueksi. Tällainen siirtäminen ei myöskään olisi valtionavustuksen pääehtojes mukaan, koska ehdokkaan tukiryhmän tai tukiyhdistyksen ainut tehtävä on tukea yksinomaan ehdokasta, ei toteuttaa puolueen poliittista toimintaa ja tiedotus- ja viestintätoimintaa. Tämän tulkinnan voidaan katsoa olevan riittävän vakiintunut, etenkin kun se on tuotu esiin jo VTV:n

kertomuksessa puoluerahoituksen valvonnasta 2023 (K 5 /2024 vp) ja vahvistettu parlamentaarisen työryhmän loppuraportissa. Tästä syystä sääntelyä ei tässä ehdoteta muutettavaksi.

Äänestyslippuja koskeva sääntely

Kuten aiemmin tässä esityksessä tuodaan esille, äänestyslipuissa käytetyistä väreistä olisi mahdollista säätää ehdotettua tarkemmin. Sillä turvattaisiin valittujen värien käytön pysyvyyttä nykyistä ehdotusta paremmin, mutta toisaalta vaikeutettaisiin tarpeettomasti väreihin liittyvien mahdollisten muutosten tekemistä tilanteessa, jossa jokin väri todettaisiin toimimattomaksi tai jokin poliittinen puolue pyrkisi hyödyntämään visuaalisessa ilmeessään vaalien väriytyksiä.

5.2 Ulkomaiden lainsäädäntö ja muut ulkomailla käytetyt keinot

Vaalien häiriötilannesääntelyä koskevassa selvityksessä käytiin läpi useiden eri maiden esimerkkejä vaalien häiriötilanteisiin varautumisesta tai niissä toimimisesta. Kansainväliset esimerkit osoittavat, että kriisitilanteisiin varautuminen edellyttää sääntelyratkaisujen selvittämistä jo ennakkollisesti ja muita varautumistoimia. Koska vaalijärjestelmät ja äänestämiseen liittyvät menettelyt poikkeavat myös Suomen lähimpien verrokkimaiden kesken jopa hyvin perustavanlaatuisesti, Suomeen ei ole suoraan siirrettävissä valmiita sääntelymalleja. Eri maiden sääntelyratkaisut ja vaaleja koskevat kansainväliset standardit näyttävät esimerkkejä vaalien legitimitietin ja oikeusvaltioperiaatteen toteutumisen varmistamisesta kaikissa olosuhteissa.

Tässä käydään läpi Viron, Norjan, Ruotsin ja Alankomaiden esimerkit säädösratkaisuista tähän esitykseen sisältyviä ehdotuksia vastaavilta osiltaan. Esimerkit on otettu mukaan siltä osin kuin ehdotuksen kannalta vertailukelpoisia esimerkkejä on ollut saatavilla.

Viro

Viron vaalijärjestelmä on lähimpänä Suomen vaalijärjestelmää, mutta lainsäädäntöratkaisuissa on myös eroavaisuuksia. Virossa esimerkiksi eri vaaleille on säädetty omat vaalilakinsa, kun taas Suomessa eri vaaleja koskevat säännökset ovat samassa laissa.

Parlamenttivaalien vaalilain 19 §:ssä säädetään vaalitarkkailun edellytyksistä. Virossa vaalitarkkailijan on esiteltävä itsensä ennen tarkkailun aloittamista. Tarkkailijalla on oikeus tallentaa vaaliluonnien sinettien numerot. Tarkkailijat eivät saa häiritä äänestystä tai vaalivirkailijoiden työtä tai osallistua vaalitoimitukseen. Tarkkailijoilla ei ole oikeutta tarkastella äänestäjälistoja. Mikäli tilanpuutteen vuoksi kaikki tarkkailijat eivät saa tasapuolisia tarkkailumahdollisuuksia, tarkkailussa noudatetaan vaalivirkailijoiden määräyksiä.

Virossa vaaliviranomaisten varajäsenien määrää ei ole lailla rajoitettu. Laitosäänestys on mahdollista kaikkina äänestysajanjakson päivinä.

Norja

Norjassa vaalien kriisitilannevalmiutta on selvitetty ja parannettu osana vuonna 2015 alkanutta laajaa vaaliuudistusta.

Norjan perustuslakiin lisättiin vuonna 2022 säännökset siitä, että parlamentin määräenemmistön kahden kolmasosan eli 113 edustajan päätöksellä parlamenttivaalien toimittamista voidaan pidentää enintään päivällä tai niille voidaan määrätä uusi ajankohta, kuitenkin enintään kuukauden päähän alkuperäisestä vaalipäivästä.

Tilanteessa, jossa parlamentti ei pysty kokoontumaan, kuninkaan päätöksellä voidaan lykätä vaaleja enintään kuukauden päähän. Lisäksi tilanteessa, jossa merkittävä osa äänestäjistä on ollut estyneenä äänestämään, voi valittu parlamentti määränemmistöllä päättää vaalien uusimisesta. Laissa ei ole säännöksiä siitä, kenen aloitteesta tällaisen päätöksen tekemiseen ryhdytään.

Norjassa ääntenlasku on avoinna yleisölle ja tarkkailijoille ilman etukäteisilmoittautumista. Äänestyspaikan puheenjohtaja voi poistaa äänestyspaikalta vaalilain nojalla henkilön, joka häiritsee vaalitoimitusta ja tämä säännös koskee myös vaalitarkkailijoita. Lisäksi Norjan sisäministeriö on laatinut seikkaperäisen ohjeistuksen vaalitarkkailijoille, jonka perusteella vaalitarkkailuhakemukset käsitellään.

Ruotsi

Vuodesta 2021 lähtien Ruotsissa on valmisteltu lakimuutoksia, joiden tarkoitus on parantaa vaalien turvallisuutta ja esteettömyyttä. Muutokset ovat tulleet voimaan joulukuussa 2025, jotta niitä voidaan soveltaa ensimmäistä kertaa vuoden 2026 vaaleissa.

Näissä muutoksissa varautumisen kannalta olennainen muutos on keskusvaaliviranomaisen roolissa. Sille säädetään kokonaisvastuu tukea ja organisoida vaalien suojaamistyötä. Lisäksi samassa yhteydessä vaalilakiin sisällytettiin yleisluontoinen säännös siitä, että keskusvaaliviranomainen voi valtuuttaa vaalitarkkailijoita. Aiemmin Ruotsissa ei ole erikseen valtuutettu vaalitarkkailijoita, vaan vaalitoimitus on avoinna niin vaalitarkkailijoille kuin muillekin kiinnostuneille.

Alankomaat

Alankomaiden esimerkki tarjoaa vertailukohdan tämän esityksen vaalilain 11 §:n muuttamista koskevaan ehdotukseen. Alankomaissa on covid19-pandemian jälkeen valmisteltu lakimuutoksia vaalien varautumisen parantamiseksi. Osana tätä työtä on ehdotettu varavaalivirkailijoiden lukumäärärajoituksen poistamista vaalilainsäädännöstä. Muutoin Alankomaiden vaalijärjestelyt tarjoavat vähän vertailukohtia Suomen vaalien häiriötilannesääntelyä ajatellen. Alankomaissa ei ole käytössä ennakköäänestystä, mutta äänestäjät voivat äänestää kunnan missä tahansa äänestyspaikassa tai käyttää valtakirjaäänestystä. Ääntenlasku kestää yli viikon, mikä tarjoaa runsaasti aikaa mahdollisista häiriötilanteista toipumiseen.

6 Lausuntopalaute

Täydennetään lausuntokierroksen jälkeen.

7 Säännöskohtaiset perustelut

7.1 Laki vaalilain muuttamisesta

11 §. Vaalipiirilautakunta. Vaalilain 11 §:n 2 momentin mukaan vaalipiirilautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä neljä varajäsentä. Tämä säännös ei nykyisellään mahdollista häiriötilanteisiin tai muutoksiin varautumista siltä osin, että varajäseniä olisi suurempi määrä. Tästä syystä ehdotetaan varajäsenten määrän jättämistä avoimeksi, kuten kunnallisten vaaliviranomaisten osalta jo on säädetty.

15 §. Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta.

Vastaavasti häiriötilanteessa vaaliviranomaisten toimintaa turvaava muutos voisi olla vaalilautakuntien täydentäminen keskusvaalilautakunnan päätöksellä tilanteessa, jossa ennakkoimattomasta syystä kunnanhallituksen asettamat jäsenet ja varajäsenet eivät riitä vaalipäivän äänestysten toimittamiseen. Joidenkin kuntien keskusvaalilautakunnat ovat aiemmin vaalien palautteykselyissä tuoneet esiin tällaisen keventämismahdollisuuden tarpeen, koska yleensä kunnanhallitus kokoontuu vain harvoin.

Keskusvaalilautakunnan asettamat jäsenet tulisivat vasta kunnanhallituksen asettamien varajäsenten jälkeen, mikäli varajäseniä ei olisi riittävästi. Lähtökohtana tulee olla, että kunnanhallitus asettaa riittävän määrän varajäseniä ja vain poikkeuksellisessa tilanteessa voitaisiin käyttää keskusvaalilautakunnan mahdollisuutta ylimääräisten varajäsenten valintaan.

Vaalitoimikunnan osalta vastaavaa muutosta ei tarvita, koska vaalitoimikuntia voidaan jo valmiiksi asettaa useita ja mikäli yksi vaalitoimikunta ei olisi päätösvaltainen, joku toinen vaalitoimikunta voi ottaa hoitaakseen siltä tehtäviä etenkin jatkossa, kun laitosäänestyspäivien määrää lisätään. Vastaava toimintatapa ei ole mahdollinen vaalipäivän äänestyksessä, koska kaikki vaalilautakunnat hoitavat vaalipäivän äänestystä ja ääntenlaskentaa samanaikaisesti.

47 §. Ennakkoäänestyksen ajanjakso.

Pykälään lisättäisiin uusi 4 momentti, jonka mukaan jos 9 pykälän 1 momentin 2 kohdassa tarkoitun Suomen edustuston ja sen toimipaikkojen toimintaan ennakkoäänestyspaikkoina kohdistuu ennakkoäänestyksen ajankohtana vakavia vallitsevista olosuhteista johtuvia vaikeuksia, valtioneuvoston antamasta asetuksesta voitaisiin kyseisen edustuston päällikön päätöksellä poiketa olemalla järjestämättä ennakkoäänestystä tai muuttamalla ennakkoäänestyksen kestoaa vaalilain 47 §:ssä säädetyn ajankohdan puitteissa siinä määrin kuin se on välttämätöntä. Edustuston päällikön tulee ilmoittaa päätöksestä oikeusministeriölle ja ulkoministeriölle ilman aiheetonta viivytystä sekä tehokkaasti huolehdittava siitä, että asiasta tiedotetaan äänestäjiä. Oikeusministeriön tulee toimittaa edustuston päällikön päätös valtioneuvostolle tiedoksi.

Edustuston päälliköllä tarkoitettaisiin varsinaista päällikköä ja tämän viransijaista. Edustuston päällikön harkintavaltaa olisi rajoitettu vain momentissa mainittuihin tilanteisiin, joissa voidaan arvioida olevan tarve nopealle, paikan päällä tapahtuvalle reagoinnille.

Vallitsevista olosuhteista johtuvilla vaikeuksilla tarkoitetaan tässä yhteydessä vakavaa ihmisten henkeen tai terveyteen kohdistuvaa vaaraa tai ennakkoäänestyksen toteuttamiseen liittyviä muita vaikeuksia, jotka voivat liittyä esimerkiksi ulkonaliikkumiskieltoon, ennakkoäänestyspaikan tuhoutumiseen tai liikenneyhteyksien katkeamiseen.

Ulkomaan ennakkoäänestyksen järjestämiseen kohdistuu usein paikallisista olosuhteista johtuvia esteitä, minkä vuoksi jo valtioneuvoston asetuksella vahvistettuja ennakkoäänestyspaikkoja on jouduttu poistamaan. Tällaisia esteitä voivat olla muun muassa paikalliset turvallisuustilanteen nopeat muutokset tai kulkuyhteyksien estyminen äänestyspaikkaan, johon ei ole sijoitautuneena edustuston henkilöstöä. Valtioneuvoston asetusta on jouduttu muuttamaan muun muassa vuoden 2025 alue- ja kuntavaaleissa.

Vaikka valtioneuvoston määräämiä ja äänestäjille jo ilmoitettuja ennakkoäänestyspaikkoja ei pidä kevyin perustein muuttaa, valtioneuvoston asetuksen muuttaminen on monivaiheinen prosessi ja hidastaa välttämättömien muutosten toteuttamista, mikä taas osaltaan vaikeuttaa muutoksista tiedottamista äänestäjille. Tästä syystä ulkomaan ennakkoäänestyspaikan poistamista koskevaa sääntelyä ehdotetaan kevennettäväksi niin, että ulkomaan ennakkoäänestyspaikan saavutettavuuteen tai turvallisuuteen liittyvästä välttämättömästä syystä edustuston päällikkö

voisi poistaa ulkomaan ennakkoäänestyspaikan tai muuttaa sen sijaintia. Päätöksen liittyy velvollisuus ja tosiasiallinen mahdollisuuskin tiedottaa ministeriöitä paremmin lähiseuduilla oleskelevia äänioikeutettuja viivytystä niillä keinoin, jotka ovat käytettävissä. Mikäli muutos olisi niin vähäinen, että sillä ei muutettaisi valtioneuvoston asetuksessa määriteltyä ennakkoäänestyksen paikkakuntaa tai päivämääriä, myöskään päätöksen viemiseen valtioneuvostolle tiedoksi ei olisi tarvetta.

Kynnys ennakkoäänestyspaikan tai -ajankohdan muuttamiseen olisi korkea ja päätös voitaisiin tehdä vain, jos tilanteessa on äkillistä vakavaa ihmisten henkeen tai terveyteen kohdistuvaa vaaraa tai ennakkoäänestyksen toteuttamiseen liittyy muita vakavia vallitsevista olosuhteista johtuvia vaikeuksia. Tarkoituksena on mahdollistaa päätöksenteko paikan päällä, jotta päätöksen tekeminen on mahdollisimman joutuisaa ja siitä ehditään mahdollisimman nopeasti tiedottaa äänestäjiä. Äänestäjille jäisi tällöin ainakin teoreettinen mahdollisuus käyttää kirjeäänestystä tai jotain toista ulkomaan ennakkoäänestyspaikkaa.

48 §. Ennakkoäänestysajat.

Vaalilain 48 §:ssä on rajoitettu laitosäänestyksen toimittaminen yhteen tai kahteen päivään ennakoäänestysajanjaksolla. Laitosäänestyksen järjestelyissä ensisijaisesti tarkoituksena on, että kunta nimeää riittävän monta vaalitoimikuntaa, jotta isoissakin laitoksissa nämä päivät riittävät laitosäänestyksen läpivientiin. Voi kuitenkin olla, että joissakin tapauksissa ennakoäänestys on vielä käynnissä ja kaksi laitosäänestyspäivää on jo pidetty, mutta esimerkiksi suuronnettomuus tai vastaava poikkeustilanne vielä luo ennakkoimattomia tarpeita laitosäänestyksen toimitamiseen. Tällöin vaalitoimikunta ja kyseessä oleva laitos voivat sopia tarpeen mukaan laitosäänestyksen toteuttamisesta samassa laitoksessa uuden kerran.

Tällöin on tarkoituksenmukaista, että vaalitoimikunnan toimintaedellytyksiä ei tarpeettomasti rajoiteta. Mahdollisuus toimittaa laitosäänestys enintään neljänä päivänä oli käytössä myös covid19-pandemian aikana toimitetuissa kuntavaaleissa.

On kuitenkin olennaista, että laitosäänestys toimitetaan mahdollisimman aikaisin ennakoäänestysajanjaksolla, jotta ennakoäänestysasiakirjojen postittamiseen ja tarkastamiseen jää riittävä aika.

51 §. Äänestyslippu. Vaalilain 51 §:ssä määritellään äänestyslipun ominaisuudet yleisissä vaaleissa. Pykälän nykyistä 3 momenttia muutettaisiin aluevaalien äänestyslippuihin sovellettavalla poikkeuksella. Pykälään ehdotetaan uutta 4 momenttia, jossa säädettäisiin eriväristen lippujen käyttämisestä ja niihin liittyvistä päätöksistä nykyistä laajemmin ja tarkemmin. Edellä mainittujen muutosten takia myös 1 momentissa olevaa pykälän sisäistä viittausta olisi muutettava.

Pykälän 1 momentissa olisi viittaus uuteen 4 momenttiin, jossa säädettäisiin äänestyslippujen väriin liittyvistä poikkeuksista.

Pykälän 3 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että aluevaalien äänestyslipuissa tulee jatkossa olla ympyrän sijasta neliö, jonka sisään ehdokkaan numero merkitään. Neliön koon tulee olla 90 x 90 mm. Neliön sisällä tulee olla keskistettynä vasempaan reunaan selvästi havaittava merkintä N:o sen ehdokkaan numeron merkitsemistä varten, jonka hyväksi äänestäjä tahtoo antaa äänensä. Muilta osin aluevaalien äänestyslippuun sovellettaisiin mitä 2 momentissa on säädetty.

Käyttämällä aluevaaleissa äänestyslipussa olevan ympyrän sijasta neliötä parannetaan alue- ja kuntavaalien äänestyslippujen erottamista toisistaan, sillä eri muotojen käyttö parantaa eron intuitiivista havaitsemista.

Pykälään ehdotetaan uutta 4 momenttia, jossa säädettäisiin nykyistä 3 momenttia kattavammin värillisten lippujen käytöstä sekä tarkennettaisiin oikeusministeriön päätösvaltaa niiden käyttämisessä.

Momentin 1 kohdassa ehdotetaan, että oikeusministeriö päättäisi aluevaalien ja kuntavaalien äänestyslippujen väreistä. Jatkossa kunta- ja aluevaaleissa voitaisiin molemmissa tapauksissa poiketa pykälän 1 momentin sääntelystä ja päättää muiden kuin valkoisten äänestyslippujen käytöstä. Käyttämällä alue- ja kuntavaaleissa molemmissa erivärisiä äänestyslippuja, parannetaan äänestyslippujen ja vaalien eron intuitiivista havaitsemista. Aluevaalit ja kuntavaalit on tarkoitus erottaa visuaalisesti, jolloin kummallekin vaalille muodostuu omaa selkeää tunnusvärinsä. Tätä väriä käytettäisiin myös äänestyslipuissa.

Vaalilain 140 §:n mukaan presidentin vaalien toisessa vaalissa äänestyslippu on oltava erivärinen kuin ensimmäisessä vaalissa. Ensimmäisessä vaalissa äänestyslipun on oltava 51 §:n 1 momentin mukaan valkoinen. Oikeusministeriö on päättänyt tähän mennessä ylimpänä vaaliviranomaisena toisen vaalin äänestyslipun väristä. Nyt ehdotetaan, että oikeusministeriön päätösvalasta värillisten äänestyslippujen käyttämisestä säädettäisiin kuitenkin yhdenmukaisesti muiden vaalien tapaan momentin 2 kohdassa. Muutoksella ei ole tarkoitus vaikuttaa presidentinvaalin toisessa vaalissa käytettävän äänestyslipun väriin, vaan ainoastaan yhdenmukaistaa ja selkeyttää nykyistä oikeustilaa.

Momentin 3 kohdan mukaan, jos säännönmukaisesti toimitettavien vaalien yhteydessä toimitetaan samanaikaisesti jotkin toiset vaalit, oikeusministeriö päättää näissä toisissa vaaleissa käytettävän äänestyslipun väristä. Kyseessä olisi nykyinen voimassa oleva säädös, johon ei ehdoteta muutoksia.

184 §. Vaaliasiamiesten ja vaalitarkkailijoiden läsnäolo-oikeus.

Vaalitarkkailun sääntöjä ehdotetaan tarkennettavaksi sen varmistamiseksi, että tarkkailu on riittävässä laajuudessa mahdollista myös häiriötilanteissa ja että valevaalitarkkailijoiden kaltaisiin ilmiöihin olisi varauduttu nykyistä paremmin. Tämä tapahtuisi säätämällä, miten oikeusministeriö tai keskusvaalilautakunta käsittelevät hakemuksen vaalitarkkailijaksi tai milloin vaalilautakunta voi keskeyttää tarkkailun. Nykyisellään keskusvaalilautakunta voi valtuuttaa vaalitarkkailijan tarkkailemaan kunnan vaaliviranomaisten toimintaa, mikä on kuitenkin käytännössä ollut harvinaista. Oikeusministeriö valtuuttaa vaalitarkkailijoita kaikkiin vaalitoimituksen vaiheisiin kuten vaaliviranomaisten lakisäätöihin kokouksiin, ennakkoäänestykseen ja ääntenlaskentaan.

Vaalitarkkailun edellytyksenä olisi, että hakemuksesta käy ilmi, että kyse on vaalitarkkailusta. Tarkkailun luonteen arvioinnissa oikeusministeriö tai kunnan keskusvaalilautakunta nojautuisivat kansainvälisiin hyviin käytänteisiin vaalitarkkailusta. Vaalitarkkailu on puolueetonta, itsenäistä, täsmällistä, läpinäkyvää, syrjimätöntä ja oikeusvaltioperiaatetta kunnioittavaa. On myös tavallista, että vaalitarkkailuorganisaatiot tekevät yhteistyötä muiden vaalitarkkailijoiden tai demokratiajärjestöjen kanssa. Lähtökohtana on myös, että vaalitarkkailijan on vaalien jälkeen laadittava tarkkailustaan raportti ja toimitettava se valtuuttaneelle taholle. Mikäli näin ei toimitaisi, se voisi olla yhtenä seikkana arvioitaessa kyseisen organisaation edellytyksiä vaalitarkkailuun jatkossa.

Yhteiskunnallisen epävakauden tai vaalihäirinnän varalta tarpeellinen rajoitus vaalitarkkailuun tulisi säätää laissa siltä varalta, että vaalitarkkailija merkittävästi häiritsee vaalitoimituksen kulua. Näissäkin tilanteissa ensisijaista on, että huomautuksilla ja tarvittaessa poliisin avustuksella tilanne rauhoitetaan ja vasta viimesijaisena keinona tarkkailu keskeytetään poistamalla vaalitarkkailija vaalihuoneistosta.

Lisäksi on tarpeen selventää myös vaalitarkkailijoiden velvollisuudeksi, että vaalitarkkailijat eivät saa välittää tietoja laskennasta ennen vaalituloksen julkaisemista. Tämä mahdollistaa sen, että vaalitarkkailijoiden ei tarvitsisi jäädä odottamaan vaalihuoneistojen sulkeutumista, vaan heillä on oman harkintansa mukaan mahdollisuus suunnitella tarkkailun toteuttamista niin laskentahuoneistoissa kuin vaalipäivän äänestyspaikoillakin.

190 §. *Vammaisten kuljetuspalvelut.* Pykälään päivitetään informatiivinen viittaus. Vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annettu laki (380/1987) on kumottu lailla 675/2023, joka on voimassa 1.1.2025 alkaen. Liikkumisen tuesta säädetään voimassa olevan vammaispalvelulain 28 ja 29 §:issä, joissa ei ole sisällöllistä muutosta äänestysmatkojen osalta.

7.2 Laki ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta

10 §. *Valtiontalouden tarkastusviraston valvontatehtävät.* Pykälän muutoksilla tarkennettaisiin tarkastusviraston valvontatehtäviä jälki-ilmoituksen osalta sekä laajennettaisiin uhkasakkomenettely koskemaan 8 §:n 3 momentin tarkoittamia lisätieto- ja selvityspyyntöjä sekä 11 a §:n tarkoittamia jälki-ilmoituksia ja niihin liittyviä lisätieto- ja selvityspyyntöjä, joista ehdotetaan nyt säädettäväksi erikseen 11 a §:ssä. Lisäksi ehdotetaan tarkennettavaksi valvontaan liittyviä määräaika säännöksiä.

Nykyiset säännökset ovat osittain vaikeatulkintaisia, sillä niissä puhutaan ainoastaan ilmoituksesta, jolla viitataan varsinaiseen 8 §:n mukaisesti tehtävään vaalirahoitusilmoitukseen. Vuonna 2010 säädetyt jälki-ilmoituksen osalta ei kuitenkaan tarkennettu kyseisiä valvontasäädöksiä, vaan niitä on ollut tarkoitus soveltaa myös jälki-ilmoituksen valvontaan liittyvissä tilanteissa. Kuitenkaan kaikki pykälän säännökset, kuten 3 momentin valvonnan aikatauluun liittyvät aikarajat, eivät sovellu sellaisenaan jälki-ilmoituksen valvontaan. Oikeusvarmuuden vahvistamiseksi on siten tarpeen täsmentää kyseisiä jälki-ilmoituksen valvontaan liittyviä säännöksiä uhkasakkomenettelyn käyttöönoton yhteydessä.

Pykälän 1 momentin muutoksilla täsmennettäisiin, että momentissa säädetyt tarkastusviraston valvontatehtävät koskevat myös jälki-ilmoitusta. Jo nykyisellään tarkastusvirasto on joutunut soveltamaan kyseisiä säännöksiä jälki-ilmoitusten valvonnassa. Nyt ehdotettavilla muutoksilla ei ole tarkoitus muuttaa nykytilaa, vaan ainoastaan täsmentää lain tasolla tarkastusviraston nykyistä valvontakäytäntöä.

Momentin 1 kohdan muutoksella tarkennettaisiin, että tarkastusvirasto tarkistaa kohdan perusteella myös sen, ovatko kaikki 11 a §:n mukaiset ilmoitusvelvolliset tehneet jälki-ilmoituksen. Jälki-ilmoitusvelvolliset muodostuvat käytännössä niistä 5 §:n 1 momentin tarkoittamista ilmoitusvelvollisista, jotka ovat ilmoittaneet vaalirahoitusilmoituksissaan vaalikampanjan kulujen kattamiseen liittyvistä lainoista. Näin ollen tarkastusvirasto tarkistaa ensin, ovatko kaikki ilmoitusvelvolliset tehneet ilmoituksen, eli vaalirahoitusilmoituksen, ja tämän jälkeen tarkistaa sen, että ne ilmoitusvelvolliset, jotka ovat ilmoittaneet vaalirahoitusilmoituksessaan vaalikampanjakulujen kattamiseksi otetuista lainoista, ovat tehneet 11 a §:n mukaiset jälki-ilmoitukset.

Momentin 3 kohdassa tarkoitettu kehoitus annettaisiin ainoastaan niissä tilanteissa, joissa valvontaa ei voitaisi muutoin saattaa loppuun kyseisen ilmoitusvelvollisen osalta. Kynnys kehoitukselle olisi kuitenkin matalampi kuin 2 momentissa tarkoitettu sakon uhalla tapahtuva kehoitus. Lähtökohta olisi, että tarkastusvirasto kehoituksillaan ohjaisi ilmoitusvelvollista tekemään jälki-ilmoituksen oikein ja riittävän tarkasti. Vaalirahoituslain valvontajärjestelmän on tarkoitus olla ohjaava aina siihen asti, kunnes käy ilmeiseksi, että ilmoitusvelvollinen on haluton toimittamaan oikeita ja riittäviä tietoja. Tarkoituksena ei ole saattaa epäilyksenalaiseksi ilmoitusvelvollista, joka ei esimerkiksi ole osannut antaa riittävää ilmoitusta. Nyt ehdotettavilla muutoksilla ei ole tarkoitus poiketa tästä lähtökohdasta. Esimerkiksi tarkastusvirasto voisi kehottaa antamaan jälki-ilmoituksen tai jälki-ilmoitukseen liittyviä lisätietoja ja selvityksiä vasta siinä tapauksessa, että ilmoitus on laiminlyöty tai ettei tarkastusvirasto ole saanut 11 a §:n 3 momenttiin perustuvalla pyynnöllä tarvitsemiaan lisätietoja ja selvityksiä.

Uhkasakon asettamiskynnys on tarkoitus olla jälki-ilmoituksen tekemisen ja korjaamisen osalta sama kuin nykyisellään vaalirahoitusilmoitusta koskevan uhkasakon asettamisessa. Sakon uhka koskisi näin ollen jälki-ilmoituksen laiminlyöntiä kokonaan tai sellaista virheellisyyttä tai puutteellisuutta, joka on ilmeinen ja koskee jälki-ilmoitusta sen olennaisilta kohdilta. Uhkasakon asettamisen edellytyksenä olisi lisäksi, että ilmoitusvelvollista on kehoitettu tekemään jälki-ilmoitus.

Lisätietojen ja selvitysten antamiseen liittyvän uhkasakon asettamisen edellytyksenä olisi se, että ilmoitusvelvollinen ei pyynnöstä huolimatta olisi toimittanut tarkastusviraston pyytämiä tietoja ja selvityksiä. Vaalirahoitusilmoitukseen liittyvästä tiedonsaantioikeudesta säädetään 8 §:n 3 momentissa. Sen sijaan jälki-ilmoituksen osalta tarkastusvirastolla ei ole ollut vastaavallaisia tiedonsaantioikeuksia, vaan niistä ehdotetaan säädetävän erikseen 11 a §:n 3 momentissa. Lisätietojen ja selvitysten antamiseen liittyvällä uhkasakkomenettelyllä pyritään turvaamaan valvonnan tehokkuus ja sujuvuus, sillä nykyisellään valvontaprosessi voi jäädä vaillinaiseksi riittämättömien hallinnollisten seuraamuskeinojen puuttuessa, mikäli ilmoitusvelvollinen kieltäytyy antamasta tarkastusviraston pyytämiä lisätietoja ja selvityksiä, jolloin myös ilmeisen ja olennaisen virheen osoittaminen voi olla vaikeaa.

Uhkasakon tuomitsisi maksettavaksi valtionalouden tarkastusvirastosta annetun lain ([676/2000](#)) 15 a §:n mukainen seuraamuslautakunta, jonka puheenjohtajana on viraston pääjohtaja ja jäseninä kolme oikeustieteen maisterin tai vastaavan aikaisemman tutkinnon suorittanutta tarkastusviraston virkamiestä. Uhkasakko voitaisiin uusia ja asettaa korkeammaksi niin kauan, kunnes ilmoitusvelvollinen tekisi jälki-ilmoituksen, korjaisi jälki-ilmoitusta tai antaisi tarkastusviraston pyytämät tiedot ja selvitykset. Muutoksenhausta uhkasakon asettamista tai maksettavaksi tuomitsemista koskevaan päätökseen säädetään uhkasakkolaissa ([1113/1990](#)).

Uhkasakkomenettelyn käytön voidaan arvioida jäävän harvinaiseksi, kuten se on jäänyt myös tähän mennessä. Käytännössä uhkasakon pelotevaikutuksen arvioidaan olevan sellainen, ettei tarkastusviraston jatkossakaan tarvitse turvautua varsinaiseen uhkasakkomenettelyyn.

Pykälän 3 momenttia tarkennettaisiin sen osalta, että valtionalouden tarkastusviraston suorittamaan valvontaan liittyvää kahdeksan kuukauden määräaika sovellettaisiin ainoastaan vaalirahoitusilmoitusten valvontaan. Ehdotettu säännös vastaisi nykytilaa.

Käytännössä tarkastusvirasto on voinut soveltaa määräaika ainoastaan vaalirahoitusilmoitusten valvontatilanteisiin, sillä jälkikäteistöilmoitusvelvollisuus ja siihen liittyvät tarkastusviraston valvontatehtävät jatkuvat koko vaalikauden ajan. Nykytilassa oleva valvonnan loppuunsaattamiseen liittyvä säännös, jonka mukaan määräajassa aloitettu valvonta voidaan suorittaa loppuun määräajan estämättä, ei myöskään toimi jälki-ilmoituksen osalta, sillä jokainen jälki-ilmoitus

muodostaa oman valvontaprosessinsa. Siten on perusteltua täsmentää määräajan koskevan ainoastaan vaalirahoitusilmoitusta. Samalla täsmentyy myös se, ettei määräaikasäännöksiä sovelleta jälki-ilmoitusten valvonnassa.

Määräaikasäännösten soveltamisessa on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, että vaalien tulos voidaan joutua vahvistamaan uudelleen, jos oikaisu tai valitus johtaa tuloksen oikaisemiseen tai jopa vaalien uusimiseen, mistä seuraa vaalien tuloksen vahvistaminen uuden tuloksen osalta. Mikäli tällöin tuloksen vahvistamisen myötä syntyy uusia 5 §:n tarkoittamia ilmoitusvelvollisia, lasketaan kyseisten ilmoitusvelvollisten tekemien vaalirahoitusilmoitusten valvonnan määräaika kyseisestä ajankohdasta.

Sen sijaan tilanteissa, joissa vaalikauden aikana ehdokkaana olleesta henkilöstä tulee ilmoitusvelvollinen esimerkiksi kansanedustajan luovuttua paikastaan tai kunnanvaltuutetun vaalikelpoisuuden muuttuessa, ei olisi kysymys vaalien tuloksen vahvistamisesta. Näin ollen kyseisiin ilmoitusvelvollisiin ei voitaisi kohdistaa valvontaa vaalituloksen vahvistamisesta laskettavan määräajan jälkeen. Todennäköisesti kyseiset henkilöt eivät ole voineet ennakoida ilmoitusvelvollisuuttaan, joten ei olisi myöskään oikeasuhtaista vaatia heiltä hyvin pitkän ajan kuluttua vaalirahoitusilmoitukseen liittyviä tietoja, joiden antamiseen tai säilyttämiseen he eivät ole voineet varautua.

11 a §. Jälki-ilmoitus. Pykälässä ehdotetaan säädettäväksi tarkastusviraston tiedonsaantioikeudesta jälki-ilmoitusten valvonnassa. Lisäksi ehdotetaan tarkennettavaksi jälki-ilmoituksen antamisaikataulua. Muutokset liittyvät siihen, että 10 §:n mukainen uhkasakkomenettely ehdotetaan otettavaksi käyttöön myös jälki-ilmoitusten valvonnassa. Samalla muutettaisiin euromääräistä alarajaa vastaamaan lailla 373/2025 tuen ilmoitusrajaan tehtyä indeksikorotusta.

Pykälän 1 momentin muutoksilla tarkennettaisiin, että ilmoitus tehtäisiin laina-aikana kalenterivuositain kahden kuukauden kuluessa kalenterivuoden päättymisestä sen vaalikauden ajan, johon ilmoitusvelvollisuus liittyy. Muutos nykytilaan olisi se, että jälki-ilmoituksen antamiselle tulisi selvä määräpäivä. Tämä on tarpeen, jotta jälki-ilmoituksen ilmoitusvelvollisuus olisi riittävän täsmällistä, että sen valvontaan voidaan kytkeä 10 §:ssä ehdotettu uhkasakkomenettely. Alarajan korotuksen myötä ilmoitusvelvollisen olisi toimitettava valtiontalouden tarkastusvirastolle tieto lainan maksamiseen saadusta vähintään 2 000 euron arvoisesta tuesta. Muilta osin sääntely pysyisi 1 momentin osalta ennallaan.

Vaalikauden kahden viimeisen vuoden jälki-ilmoitukset tehtäisiin yhdellä ilmoituksella kahden kuukauden kuluessa vaalikauden päättymisestä. Näin ollen ilmoitusvelvollisten ei tarvitsisi antaa vaalikauden päättyessä kahta jälki-ilmoitusta hyvin lyhyen ajan sisään, vaan viimeisellä ilmoituksella annettaisiin tieto pidemmältä ajanjaksolta, joka kattaisi kalenterivuoden alun vaalikauden päättymiseen asti sekä edeltävän kalenterivuoden. Ehdotus vähentäisi siten sekä ilmoitusvelvollisten että tarkastusviraston hallinnollista taakkaa.

Mikäli vaalikauden päättyessä ilmoitusvelvollinen olisi kuitenkin ehtinyt jo tekemään edellisen kalenterivuoden jälki-ilmoituksen, viimeisessä jälki-ilmoituksessa ilmoitetaan ainoastaan kyseisen kalenterivuoden aikaiset tiedot vaalikauden päättymiseen asti. Tällä varmistettaisiin, ettei ilmoitusvelvollisen tarvitsisi ilmoittaa toistamiseen samoja tietoja esimerkiksi tilanteessa, jossa vaalikausi päättyy normaalista poiketen ja edeltävän kalenterivuoden tiedot on jo annettu.

Pykälässä käytetty termi vaalikausi vaihtelee eri vaaleissa, minkä lisäksi vaalikausi voi myös katketa. Alla listattuna, miten vaalikauden määräytyvät niissä vaaleissa, joihin jälki-ilmoitusvelvollisuutta sovelletaan:

- Eduskunnan vaalikausi on tasan 4 vuotta alkaen vaalivuoden alkaen vaalivuoden 21.4. päivästä. Esimerkiksi nykyinen vaalikausi alkoi 21.4.2023 ja kestää 20.4.2027 asti.
- Aluevaltuustojen ja kuntien valtuustojen vaalikausi on tasan 4 vuotta alkaen vaalivuoden 1.6. päivästä. Esimerkiksi nykyinen vaalikausi alkoi 1.6.2025 ja kestää 31.5.2029 asti.
- Euroopan parlamentin vaalikausi kestää 5 vuotta ja alkaa vaalisäädöksen 11 artiklan 3 kohdan mukaisesti siten, että äänestysajanjakson jälkeisen kuukauden jälkeisenä ensimmäisenä tiistaina. Esimerkiksi nykyinen vaalikausi alkoi 9.7.2024 ja 9.7.2029 asti.

Vaalikauden päättyessä normaalista poiketen, voidaan vaalikauden pituus laskea soveltamalla normaalin vaalikauden määräytymisessä käytettyä logiikkaa, ellei sitten sääntelystä muuta johdu.

Pykälään ehdotetaan uutta momenttia, jossa säädettäisiin tarkastusviraston tiedonsaantioikeudesta jälki-ilmoitusten valvontaan liittyen. Ehdotuksen mukaisesti ilmoitusvelvollisen olisi pyydettäessä annettava jälki-ilmoituksen oikeellisuuden ja riittävyden tarkastamiseksi tai jälki-ilmoituksen tekemistä koskevan laiminlyöntiepäilyksen selvittämiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot ja selvitykset. Pyydetty tiedot ja selvitykset voisivat esimerkiksi koskea lainaan ja sen hoitoon liittyviä pankki- ja tilitietoja. Velvollisuudella antaa tietoja pyydettyessä viitataan valtiontalouden tarkastusviraston 10 §:n perusteella suorittamaan valvontaan.

Kyseessä olisi uusi tiedonsaantioikeus, jolla varmistettaisiin tehokas jälki-ilmoitusten valvonta ja ilmoitusvelvollisten yhdenvertaisuus. Nykyisellään suurin osa jälki-ilmoitusvelvollisista antaa omaehtoisesti tarkastusvirastolle tarkentavia lisätietoja ja selvityksiä, mutta osa ilmoitusvelvollisista jättää ne antamatta. Tämän takia ehdotetaan myös, että pyyntöön olisi mahdollista kiinnittää uhkasakko tehosteeksi 10 §:n mukaisesti.

Jälki-ilmoitusten oikeellisuuden ja riittävyden tarkastamiseksi on tarpeen, että tarkastusvirasto voi pyytää jälki-ilmoituksen tehneeltä ilmoitusvelvolliselta välttämättömiä lisätietoja ja selvityksiä ilman osoitettua laiminlyöntiepäilyä. Tiedonsaantioikeus jälki-ilmoituksen oikeellisuuden ja riittävyden tarkastamiseen mukailisi tältä osin vaalirahoitusilmoitusta koskevaa, 8 §:n 3 momentissa säädettyä tiedonsaantioikeutta.

Lisäksi on tarpeen, että tarkastusvirasto voi jälki-ilmoituksen tekemiseen liittyvässä laiminlyöntiepäilyksessä pyytää ilmoitusvelvolliselta välttämättömiä tietoja ja selvityksiä kyseisen laiminlyöntiepäilyksen selvittämiseksi. Tiedonsaantioikeus koskisi ennen kaikkea tilanteita, joissa epäiltäisiin, että 5 §:ssä tarkoitettu ilmoitusvelvollinen olisi jättänyt vaalirahoitusilmoituksensa ilmoittamatta vaalikampanjan kulujen kattamiseksi otetuista lainoista, eikä siten olisi päätenyt jälki-ilmoitusvelvolliseksi. Vaikka vaalirahoitusilmoitus ja jälki-ilmoitus ovat kytköksissä toisiinsa, ne ovat lain mukaan eri ilmoituksia. Näin ollen, vaikka varsinaista vaalirahoitusilmoitusta ei valvonnan määräajan jälkeen enää korjata, tiedot lainojen alkuperäisistä määristä tulisi antaa jälki-ilmoituksella. Valvontatyössä tarkastusviraston on tarpeen kiinnittää huomiota siihen, missä tilanteissa valvonnassa on vielä kysymys vaalirahoitusilmoituksen valvonnasta ja missä jälki-ilmoituksen valvonnasta ja soveltaa sen perusteella tarvittavia tiedonsaantisäännöksiä.

Tiedonsaantioikeus ehdotetaan sidottavaksi jälki-ilmoitusten osalta välttämättömään, jotta ehdotettava tiedonsaantioikeus rajautuu tiukasti jälki-ilmoituksen valvontaan tarvittaviin lainan ja lainanhoidon tietoihin, eikä esimerkiksi laajemmin vaalirahoitukseen liittyviin tietoihin, kuten 8 §:n 3 momentin tiedonsaantioikeudessa. Rajaus on merkityksellinen, sillä 8 §:n 3 momentin

tiedonsaantioikeus on sidottu 10 §:n 3 momentin määräaika säännöksiin (eli vaalirahoitusilmoitusten valvonnan päättyessä myös ilmoitusvelvollisen velvollisuus 8 §:n 3 momentissa tarkoitettujen lisätietojen ja selvitysten toimittamiseen päättyy), joita ei ole tarkoitus noudattaa jälki-ilmoituksen valvonnassa, eikä siten myöskään siihen liittyvässä, tämän momentin mukaisessa tiedonsaantioikeudessa.

8 Voimaantulo

Ehdotetaan, että lait tulevat voimaan 1.1.2027, jotta muutettuja lakeja voidaan soveltaa vuoden 2027 eduskuntavaaleissa.

Lakiehdotuksen 2 voimaantulon osalta ehdotetaan, että jälki-ilmoitukseen liittyviä uusia säännöksiä voitaisiin soveltaa kaikkiin jälki-ilmoituksiin, jotka annetaan 1.1.2027 jälkeen.

Sääntelyn voimaantuloon liittyvää oikeusvarmuutta ja luottamuksensuojaperiaatetta on käsitelty tarkemmin luvussa 9.

9 Suhde perustuslakiin ja säätämisjärjestys

Esitys on merkityksellinen erityisesti perustuslain 14 §:ssä tarkoitettujen vaali- ja osallistumisoikeuksien toteutumisen kannalta. Häiriötilannevalmiutta parantavien ehdotusten tarkoituksena on parantaa perustuslain 14 §:ssä tarkoitettujen vaali- ja osallistumisoikeuksien tosiasiallista toteutumista ja myös lisätä laitossääntäjien perustuslain 6 §:ssä tarkoitettua yhdenvertaisuutta muihin äänestäjiin nähden. Sääntelyllä pyritään turvaamaan perus- ja ihmisoikeuksien toteutumista perustuslain 22 §:n mukaisesti myös vaaleja koskeissa häiriö- ja poikkeustilanteissa (PeVL 15/2018 vp).

Ehdotuksen tarkoituksena on tukea perustuslain 14 §:n vaali- ja osallistumisoikeuksien toteutumista vähentämällä vaalilipukkeiden sekoittumisriskiä säätämällä nykyistä tarkemmin vaalilipukkeiden kaksivärisyydestä. Perustuslakivaliokunta on katsonut, että samanaikaisesti toimitettavissa vaaleissa äänestyslippujen eri värien tarkoituksena on yhtäältä helpottaa äänestäjää hahmottamaan, että kyseessä on eri vaalien äänestysliput, ja toisaalta nopeuttaa äänten laskeamista (PeVM 3/2024 vp).

Häiriötilannesääntely

Kansainvälisissä ihmisoikeussopimuksissa ei määritellä tarkkaan, miten lähellä vaaleja vaalilakeja on mahdollista muuttaa. Venetsian toimikunta suosittelee (Venice Commission, Code of good practice in electoral matters), että merkittäviä muutoksia vaalilakeihin ei pitäisi tehdä lähempänä kuin vuotta ennen vaaleja. Perustuslakivaliokunnan lausunnosta PeVL 65/2018 vp voi päätellä, että vaalilainsäädännön voimaantulon ja vaalien väliin tulisi jäädä vähintään kuusi kuukautta aikaa. Kyseessä olevat muutokset eivät ole vaalilainsäädännön kokonaisuudessa merkittäviä, eikä niillä ole vaikutusta eri äänestäjien oikeuksiin tai vaalituloksen määräytymiseen, minkä vuoksi niiden voimaantuloa lähellä ennen eduskuntavaaleja ei arvioida ongelmalliseksi.

Valtioneuvoston asetuksella määrätystä ulkomaan ennakkoäänestyspaikoista poikkeaminen edustuston päällikön päätöksellä on merkityksellinen perustuslain 80 §:n kannalta. Siksi poikkeaminen on rajattu tilanteisiin, joissa äänestyksen järjestäminen ei olisi tosiasiallisesti mahdollista. Tästä syystä ehdotetaan, että päätös annetaan jälkikäteen valtioneuvostolle tiedoksi, vaikka tiedoksiannolla ei voi olla vaikutusta äänestyksen järjestämiseen kyseisissä vaaleissa.

Vaalitarkkailun säännöt ja mahdolliset rajoitukset voivat vaikuttaa perustuslain 2 §:n 1 ja 2 momentissa säädetyn kansanvaltaisuusperiaatteen tosiasialliseen toteutumiseen. Venetsian toimikunnan vaalitarkkailua koskevien periaatteiden (Declaration of Global Principles for non-partisan election observation and monitoring by citizen organizations, CDL-AD(2012)018-e) mukaan vaalitarkkailun mahdollistamisen keskeisenä lähtökohtana ovat laajat tarkkailuoikeudet ilman syrjiviä ja kohtuuttomia rajoituksia. Kuitenkin nyt ehdotettavat muutokset perustuvat osaltaan Euroopan neuvoston alue- ja paikalliskongressin vaalitarkkailuraportissa kevään 2025 alue- ja kuntavaaleista esitettyyn kehoitukseen Suomelle säännellä tarkemmin kansainvälistä vaalitarkkailua. Muutosten myös arvioidaan turvaavan vaalitarkkailun asianmukaista toteuttamista ja parantavan valtuutushakemusten käsittelyn oikeusvarmuutta.

Vaalitarkkailuhakemuksen hylkäämisessä ei voida katsoa olevan kyseessä henkilön oikeuksiin vaalilain 101 §:n 1 momentin tarkoittamalla tavalla vaikuttava päätös, minkä johdosta vaalitarkkailun epääminen ei luo valitusoikeutta vaaleista. On kuitenkin otettava huomioon, että kaikilla äänioikeutetuilla on valitusoikeus vaalilain 101 §:n 2 momentin nojalla ja myös vaalitarkkailua koskevan päätöksen mahdolliset lainvastaisuudet voisivat tulla arvioitaviksi tällaisten valitusten yhteydessä.

Vaalirahoituslain muutokset

Eesityksen 2. lakiehdotus on merkityksellinen myös perustuslain 2 §:ssä turvatun laillisuusperiaatteen, 10 §:ssä turvatun yksityiselämän suojan, 12 §:ssä säädetyn julkisuusperiaatteen, 21 §:ssä turvatun oikeusturvan ja 90 §:ssä säädettyjen tarkastusviraston aseman ja tehtävien kannalta.

Perustuslain 2 §:n mukaan julkisen vallan käytön tulee perustua lakiin ja kaikessa julkisessa toiminnassa on noudatettava tarkoin lakia. Vaalirahoitusvalvontatehtävien täsmentäminen uhkasakkomenettelyn laajentamisen yhteydessä on siten merkityksellinen laillisuusperiaatteen toteutumisen kannalta. Ehdotetuilla tarkennuksilla varmistetaan, että vaalirahoituslain tosialliset valvontatehtävät eivät lähde erkanemaan tarkastusvirastolle nimenomaisesti säädettyistä tehtävistä keskeisten valvontatoimenpiteiden ja -menettelyiden osalta.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta on yleistä tietosuojasetusta täydentävää lainsäädäntöä koskevassa lausunnossaan (PeVL 14/2018 vp) pitänyt perusteltuna tarkistaa aiempaa kannataansa henkilötietojensuojan kannalta tärkeitä sääntelykohteista. Valiokunnan mielestä tietosuojasetuksen yksityiskohtainen sääntely, jota tulkitaan ja sovelletaan EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen oikeuksien mukaisesti, muodostaa yleensä riittävän säännöspohjan myös perustuslain 10 §:ssä turvatun yksityiselämän ja henkilötietojen suojan kannalta. Valiokunnan käsityksen mukaan yleisen tietosuojasetuksen sääntely vastaa asianmukaisesti tulkittuna ja sovellettuna myös Euroopan ihmisoikeussopimuksen mukaan määräytyvää henkilötietojen suojan tasoa. Näin ollen erityislainsäädäntöön ei ole yleisen tietosuojasetuksen soveltamisalalla enää valtiosääntöisistä syistä välttämätöntä sisällyttää kattavaa ja yksityiskohtaista sääntelyä henkilötietojen käsittelystä. Perustuslakivaliokunnan mielestä henkilötietojen suoja tulee jatkossa turvata ensisijaisesti yleisen tietosuojasetuksen ja säädettävän kansallisen yleislainsäädännön nojalla. (PeVL 14/2018 vp).

Lisäksi perustuslakivaliokunta on kiinnittänyt erityistä huomiota siihen, että arkaluonteisten tietojen käsittely on syytä rajata täsmällisillä ja tarkkarajaisilla säännöksillä vain välttämättömään (PeVL 15/2018 vp). Lausunnossaan (PeVL 48/2018 vp) perustuslakivaliokunta on tuonut esiin sen, että käytännössä on edellytetty, että tällaiseen sääntelyyn on pitänyt sisällyttää vaatimus "tietojen välttämättömyydestä" jonkin tarkoituksen kannalta. Samoin säännöksen sanamuodosta tulee ilmetä, minkä tarkoituksen kannalta välttämättömyyttä arvioidaan.

Esityksen 2. lakiehdotuksen 11 a §:n 3 momentissa oleva tiedonsaantioikeuden mukaan ilmoitusvelvollisen on pyydettyessä annettava lainan hoitoon ja sen maksamiseen saatuun tukeen liittyviä lisätietoja ja -selvityksiä, jotka ovat välttämättömiä jälki-ilmoituksen oikeellisuuden ja riittävyyden tarkistamisessa. Ehdotettavaa tiedonsaantioikeutta voidaan pitää perustuslakivaliokunnan lausuntokäytännön mukaisena.

Esityksen 2. lakiehdotuksen 11 a §:n 1 momentin ehdotus, jossa lainan maksamiseen saadun tuen ilmoittamisrajan nouseminen 1 500 eurosta 2000 euroon on merkityksellinen perustuslain 10 §:n 1 momentissa turvatus yksityiselämän suojan kannalta, vaikka se ei koske yksityiselämän suojan keskeistä osaa. Muutos on myös merkityksellinen perustuslain 12 §:n 2 turvaaman julkisuusperiaatteen näkökulmasta, sillä rajan nostaminen heikentää tosiallisesti kansalaisten tiedonsaantia vaalirahoituksesta. Ehdotus kuitenkin pyrkii myös turvaamaan kansalaisten tiedonsaantia ja siten julkisuusperiaatteen toteutumista vaalirahoitusasioissa, sillä 2. lakiehdotuksen uhkasakkomenettelyyn ja tiedonsaantioikeuksiin liittyvät laajennukset parantavat tarkastusviraston mahdollisuuksia vaalirahoituksen valvontaan.

Edellä mainitun tiedonsaantioikeuden perusteella saadut tiedot ovat julkisuuslain 24 §:n 15 kohdan mukaisesti salassa pidettäviä. Ehdotus on siten merkityksellinen perustuslain 12 §:n 2 momentin kannalta. Sen mukaan viranomaisen hallussa olevat asiakirjat ja muut tallenteet ovat julkisia, jollei niiden julkisuutta ole välttämättömien syiden vuoksi lailla erikseen rajoitettu. Salassapito on katsottu välttämättömäksi ja säädetty perustuslakivaliokunnan myötävaiikutuksella, koska esimerkiksi tiliotteet tai muut selvitykset kampanjaa varten otetun lainan hoitoon liittyen voivat sisältää tietoja, jotka eivät kuulu jälki-ilmoitusvelvollisuuden piiriin (PeVM 2/2009 vp).

Tarkastusvirasto voisi 2. lakiehdotuksen 10 §:n 3 momentin mukaisesti viime kädessä uhkasakon uhalla velvoittaa ilmoitusvelvollista antamaan vaalirahoitusilmoitukseen liittyviä lisätietoja ja selvityksiä tai jälki-ilmoitusvelvollista jälki-ilmoituksen antamiseen tai jälki-ilmoitukseen liittyen lisätietojen ja selvitysten antamiseen. Perustuslakivaliokunta on pitänyt uhkasakkoa vaalirahoitusvalvonnan yhteydessä tarkoituksenmukaisena seuraamuskeinona. Koska uhkasakon tuomitsevaan päätökseen saa hakea muutosta korkeimmalta hallinto-oikeudelta, voidaan ehdotettavaa uhkasakkosääntelyä pitää perustuslain 21 §:n 2 momentin mukaisena.

Ehdotettavan sääntelyn voimaantulo on myös merkityksellinen perustuslain 21 §:n 2 momenttiin luettavan oikeusvarmuuden ja siihen sisältyvän luottamuksensuojaperiaatteen kannalta. Hallintolain 6 §:ssä määritelty periaate turvaa yksityisen perusteltuja odotuksia ja asemaa etenkin suhteessa viranomaistoiminnan odottamattomiin ja yksityisen kannalta haitallisiin tai muuten epäedullisiin muutoksiin. Uhkasakkomenettelyn laajentaminen vaalirahoitusilmoitusten ja jälki-ilmoitusten tiedonsaantiin sekä jälki-ilmoituksiin liittyvän uuden tiedonsaantioikeuden ei arvioida olevan jännitteistä, sillä varsinaiset ilmoitusvelvollisuudet (vaalirahoitusilmoitus ja jälki-ilmoitus) ovat jo olleet pitkään voimassa ja muutokset viranomaisten toimivaltuuksiin koskisivat ainoastaan tulevia vaalirahoitus- ja jälki-ilmoituksia. Mikäli muutoksia ei otettaisi käyttöön ns. yhdellä kertaa syntyisi tilanne, jossa eri vaalien jälki-ilmoituksiin sovellettaisiin eri menettelyitä lähivuosien aikana. Tällainen tilanne muodostuisi jo itsessään haastavaksi oikeusvarmuuden ja luottamuksensuojaperiaatteen kannalta.

Vaalirahoituslain muutosten voimaantulo tarkoittaisi sitä, että jälki-ilmoitukseen liittyvää uhkasakkomenettelyä ja jälki-ilmoitukseen liittyvää tiedonsaantioikeutta ja siihen liittyvää uhkasakkomenettelyä voitaisiin soveltaa sellaisten vaalien jälki-ilmoituksiin, joissa vaalit on pidetty jo ennen lain muutoksia. Kysymys ei olisi taannehtivasta sääntelystä, sillä velvoite antaa jälki-ilmoitus olisi ollut voimassa jo kyseisissä vaaleissa. Lisäksi nyt ehdotettava

tiedonsaantioikeus olisi tiedossa ennen jälki-ilmoitusten antamista. Käytännössä tilanne koskisi seuraavia vaaleja, jotka on jo pidetty mutta joissa vielä annetaan 1.1.2027 jälkeen jälki-ilmoituksia: vuoden 2023 eduskuntavaalit, 2024 europarlamenttivaalit ja vuoden 2025 aluevaalit.

Lisäksi edellä mainittuihin vaaleihin tulisi sovellettavaksi vaalikauden päättymiseen liittyvä uusi säännösehdotus, jonka perusteella jälki-ilmoitusvelvolliset antaisivat jatkossa kaksi viimeistä ilmoitusta yhdellä jälki-ilmoituksella. Tämä tarkoittaisi käytännössä sitä, että vuoden 2023 eduskuntavaalien viimeiset jälki-ilmoitukset annettaisiin 2 kuukautta vuoden 2023–2027 vaalikauden päättymisen jälkeen.

Perustuslain 90 §:n 2 momentin mukaan valtion taloudenhoidon ja valtion talousarvion noudattamisen tarkastamista varten eduskunnan yhteydessä on riippumaton valtionalouden tarkastusvirasto. Vaalirahoitusvalvonnan tehtäviä on säädetty perustuslakivaliokunnan myöntävikutuksella tarkastusvirastolle, jonka tehtävillä on kiinteä yhteys perustuslailla turvatun demokraattisen järjestelmän toimintaan.

Vaali- ja puoluerahoitusta koskevat ehdotukset parantavat vaali- ja puoluerahoituksen avoimuutta ja läpinäkyvyyttä nykyisestä ja perustuvat pitkälti jo olemassa oleviin toimivaltuuksiin, eivätkä muutokset aiheuta ristiriitoja perustuslain kanssa.

Edellä sanotusta johtuen esitys katsotaan voitavan käsitellä tavallisen lain säätämisjärjestyksessä.

Ponsi

Edellä esitetyn perusteella annetaan eduskunnan hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Laki

vaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vaalilain (714/1998) 11 § 2 momentti sellaisena kuin se on laissa 271/2013, 15 § 4 momentti sellaisena kuin se on laissa 361/2016, 48 §:n 1 momentin 3 kohtaa sellaisena kuin se on laissa 496/2013, 51 § sellaisena kuin se on laissa 300/2009, 184 § sellaisena kuin se on laeissa 496/2013 ja 649/2021, sekä 190 §,

lisätään vaalilain (714/1998) 47 §:ään sellaisena kuin se on laissa 247/2002 uusi 4 momentti, seuraavasti:

11 §

Vaalipiirilautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä vähintään neljä varajäsentä. Sekä jäsenten että varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puolerekisteriin merkittyjä puolueita. Jäsen tai varajäsen, joka lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa.

15 §

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle. Kunnan keskusvaalilautakunta voi määrätä vaalilautakuntaan lisää varajäseniä, jos vaalien toimittaminen ennakoimattomassa tilanteessa sitä edellyttää. Keskusvaalilautakunnan määräämät varajäsenet tulevat jäsenten sijaan vasta kunnanhallituksen asettamien jäsenten ja varajäsenten jälkeen.

47 §

Ennakkoäänestyksen ajanjakso

Jos Suomen edustuston ja sen toimipaikkojen toimintaan ennakkoäänestyspaikkoina kohdistuu vakavia vallitsevista olosuhteista johtuvia äkillisiä vaikeuksia, valtioneuvoston asetuksista voidaan kyseisen edustuston päällikön päätöksellä poiketa olemalla järjestämättä ennakkoäänestystä tai muuttamalla ennakkoäänestyksen kesto 1 momentissa säädetyn ajankohdan sisällä siinä määrin kuin se on välttämätöntä. Edustuston päällikön on ilmoitettava päätöksestä oikeusministeriölle ja ulkoministeriölle ilman aiheetonta viivytystä sekä tehokkaasti huolehdittava siitä, että muutoksesta tiedotetaan äänestäjiä. Oikeusministeriön tulee toimittaa edustuston päällikön päätös valtioneuvostolle tiedoksi.

48 §

Ennakkoäänestysajat

Ennakkoäänestys toimitetaan ennakkoäänestyksen ajanjaksona:

3) laitoksessa vähintään yhtenä ja enintään neljänä päivänä vaalitoimikunnan määrääminä aikoina;

51 §

Äänestyslippu

Vaaleissa käytettävä äänestyslippu on painettava valkealle paperille, jollei 4 momentista muuta johdu. Äänestyslipusta on käytävä selvästi ilmi, miten se taitetaan kokoon, ja sen on turvattava vaalisalaisuuden säilyminen.

Äänestyslipun on oltava vakiokokoa 148 x 210 mm, ja sen sisäpuolelle on painettava otsikko, jossa mainitaan, missä vaaleissa sitä käytetään, sekä lisäksi ympyrä, joka on halkaisijaltaan 90 mm ja joka lippua kokoon taitettaessa jää taittamattomaksi. Ympyrän sisällä tulee olla selvästi havaittava merkintä N:o sen ehdokkaan numeron merkitsemistä varten, jonka hyväksi äänestäjä tahtoo antaa äänensä. Mitään muita merkintöjä äänestyslipussa ei saa olla.

Poiketen siitä, mitä 2 momentissa säädetään, aluevaalien äänestyslippuun on painettava neliö, joka on kokoa 90 x 90 mm. Neliön sisällä tulee olla selvästi havaittava merkintä N:o sen ehdokkaan numeron merkitsemistä varten, jonka hyväksi äänestäjä tahtoo antaa äänensä.

Oikeusministeriö päättää

- 1) aluevaalien ja kuntavaalien äänestyslipun väristä,
- 2) presidentinvaalin toisen vaalin äänestyslipun väristä ja,
- 3) jos säännönmukaisesti toimitettavien vaalien yhteydessä toimitetaan jotkut toiset vaalit, näissä toisissa vaaleissa käytettävän äänestyslipun väristä.

184 §

Vaaliasiamiesten ja vaalitarkkailijoiden läsnäolo-oikeus

Puolueiden ja yhteislistojen sekä yhteislistaan kuulumattomien valitsijayhdistysten vaaliasiamiehillä taikka heidän kutakin vaaliviranomaista varten erikseen kirjallisesti valtuuttamallaan henkilöillä on oikeus olla läsnä vaalipiirilautakunnan, aluevaalilautakunnan, kunnan keskusvaalilautakunnan ja vaalilautakunnan kokouksissa, jotka pidetään ehdokkaiden numeroiden määrittämistä, äänestyslippujen järjestämistä tai laskemista taikka vaalien tuloksen määrittämistä varten.

Oikeusministeriö voi hakemuksesta valtuuttaa kotimaisen tai ulkomaisen vaalitarkkailijan koko maan alueelle ja kunnan keskusvaalilautakunta kunnan alueelle. Hakemuksessa on esitettävä tieto tarkkailijoiden henkilöllisyydestä ja riittävät tiedot sen varmistamiseksi, että kyse on vaalitarkkailusta.

Vaalitarkkailijalla on oikeus olla läsnä silloin kun tässä laissa tarkoitettu vaaliviranomainen suorittaa tehtäviään.

Vaalitarkkailija ei saa välittää ennakkoäänien laskennan tietoja laskentatilan ulkopuolelle ennen vaalihuoneistojen sulkeutumista. Mikäli vaalitarkkailija merkittävästi häiritsee vaalien kulkua, vaaliviranomainen voi poistaa henkilön kokoustiloistaan tai äänestyspaikasta. Poistamisen syy on merkittävä vaalipöytäkirjaan.

190 §

Vammaisten henkilöiden liikkumisen tuki

Vammaisten henkilöiden liikkumisen tuesta äänestys- ja ennakkoäänestyspaikalle on voimassa, mitä vammaispalvelulaissa (675/2023) säädetään liikkumisen tuesta.

Tämä laki tulee voimaan päivänä _____ kuuta 20 ____.

2.

Laki

ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain (273/2009) 10 §, sellaisena kuin se on laissa 1076/2025, sekä 11a § sellaisena kuin se on laissa 651/2021, seuraavasti:

10 §

Valtiontalouden tarkastusviraston valvontatehtävät

Valtiontalouden tarkastusvirasto valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Tässä tarkoituksessa se:

- 1) tarkistaa, ovatko kaikki ilmoitusvelvolliset tehneet tässä laissa säädetyn ilmoituksen ja ovatko kaikki 11 a §:n mukaiset ilmoitusvelvolliset tehneet jälki-ilmoituksen;
- 2) julkistaa viipymättä kaikki saapuneet ilmoitukset ja jälki-ilmoitukset; ja
- 3) tarkistettuaan ilmoitukset ja jälki-ilmoitukset tarvittaessa kehottaa ilmoitusvelvollista tekemään uuden ilmoituksen tai jälki-ilmoituksen, täydentämään jo tehtyä ilmoitusta tai jälki-ilmoitusta, selvittämään ilmoituksen tai jälki-ilmoituksen oikeellisuutta ja riittävyyttä taikka selvittämään jälki-ilmoituksen tekemiseen liittyvää laiminlyöntiepäilyä.

Jos ilmoitusvelvollinen ei valtiontalouden tarkastusviraston kehotuksesta huolimatta tee tässä laissa säädettyä ilmoitusta tai jälki-ilmoitusta, taikka jos ilmoitus tai jälki-ilmoitus havaitaan olennaisilta kohdiltaan ilmeisen virheelliseksi tai puutteelliseksi, taikka jos ilmoitusvelvollinen ei tarkastusviraston kehotuksesta huolimatta toimita 8 §:n 3 momentissa tai 11 a §:n 3 momentissa tarkoitettuja tietoja ja selvityksiä, valtiontalouden tarkastusvirasto voi velvoittaa ilmoitusvelvollisen sakon uhalla tekemään ilmoituksen tai jälki-ilmoituksen tai korjaamaan virheen tai puutteen taikka antamaan pyydetty tiedot ja selvitykset. Uhkasakon tuomitsee valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 15 a §:ssä tarkoitettu seuraamuslautakunta. Muutoksenhausta uhkasakon asettamista tai maksettavaksi tuomitsemista koskevaan päätökseen säädetään uhkasakkolaissa ([1113/1990](#)).

Valtiontalouden tarkastusviraston suorittama vaalirahoitusilmoituksen valvonta päättyy kahdeksan kuukauden kuluttua vaalien tuloksen vahvistamisesta. Tarkastusvirasto voi kuitenkin tämän määräajan estämättä suorittaa loppuun määräajassa aloitetun valvonnan. Tarkastusvirasto antaa eduskunnalle vaalikohtaisen kertomuksen saamistaan ilmoituksista ja toiminnastaan ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen valvonnassa.

11 a §

Jälki-ilmoitus

Jos ehdokas, ehdokkaan tukiryhmä tai muu yksinomaan ehdokkaan tukemiseksi toimiva yhteisö on ottanut lainaa vaalikampanjan kulujen kattamiseksi eduskuntavaaleissa, aluevaaleissa tai europarlamenttivaaleissa, ilmoitusvelvollisen on toimitettava valtiontalouden tarkastusvirastolle tieto lainan määrästä ja lainan maksamiseen saadusta vähintään 2 000 euron arvoisesta tuesta (jälki-ilmoitus). Ilmoitus tehdään laina-aikana kalenterivuositain kahden kuukauden kuluessa kalenterivuoden päättymisestä sen vaalikauden ajan, johon ilmoitusvelvollisuus liittyy. Vaalikauden kahden viimeisen vuoden jälki-ilmoitukset tehdään kuitenkin yhdellä ilmoituksella kahden kuukauden kuluessa vaalikauden päättymisestä.

Ilmoitusvelvollisen on pyydettäessä annettava jälki-ilmoituksen oikeellisuuden ja riittävyyden tarkistamiseksi tai jälki-ilmoituksen tekemistä koskevan laiminlyöntiepäilyksen selvittämiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot ja selvitykset.

Tämä laki tulee voimaan päivänä kuuta 20 .

Helsingissä x.x.20xx

Pääministeri

Petteri Orpo

Oikeusministeri Leena Meri

1.

Laki

vaalilain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan vaalilain (714/1998) 11 § 2 momentti sellaisena kuin se on laissa 271/2013, 15 § 4 momentti sellaisena kuin se on laissa 361/2016, 48 §:n 1 momentin 3 kohtaa sellaisena kuin se on laissa 496/2013, 51 § sellaisena kuin se on laissa 300/2009, 184 § sellaisena kuin se on laeissa 496/2013 ja 649/2021, sekä 190 §,

lisätään vaalilain (714/1998) 47 §:ään sellaisena kuin se on laissa 247/2002 uusi 4 momentti, seuraavasti:

Voimassa oleva laki

Ehdotus

11 §

11 §

Vaalipiirilautakunta

Vaalipiirilautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä neljä varajäsentä. Sekä jäsenten että varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puoluerakisteriin merkittyjä puolueita. Jäsen tai varajäsen, joka lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa.

Vaalipiirilautakuntaan kuuluu puheenjohtaja, varapuheenjohtaja ja kolme muuta jäsentä sekä *vähintään* neljä varajäsentä. Sekä jäsenten että varajäsenten tulee mahdollisuuksien mukaan edustaa vaalipiirissä edellisissä eduskuntavaaleissa ehdokkaita asettaneita puoluerakisteriin merkittyjä puolueita. Jäsen tai varajäsen, joka lautakunnalle toimitetun ehdokashakemuksen mukaan on asetettu puolueen tai valitsijayhdistyksen ehdokkaaksi, ei voi osallistua lautakunnan työskentelyyn kyseisissä vaaleissa.

15 §

15 §

Vaalilautakunta ja vaalitoimikunta

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle.

Vaalilautakuntien ja vaalitoimikuntien puheenjohtajien ja varapuheenjohtajien nimet ja yhteystiedot on ilmoitettava kunnan keskusvaalilautakunnalle. Kunnan keskusvaalilautakunta voi määrätä vaalilautakuntaan lisää varajäseniä, jos vaalien toimittaminen

ennakoimattomassa tilanteessa sitä edellyttää. Keskusvaalilautakunnan määräämät varajäsenet tulevat jäsenten sijaan vasta kunnanhallituksen asettamien jäsenten ja varajäsenten jälkeen.

47 §

Ennakkoäänestyksen ajanjakso

Jos Suomen edustuston ja sen toimipaikkojen toimintaan ennakkoäänestyspaikkoina kohdistuu vakavia vallitsevista olosuhteista johtuvia äkillisiä vaikeuksia, valtioneuvoston asetuksesta voidaan kyseisen edustuston päällikön päätöksellä poiketa olemalla järjestämättä ennakkoäänestystä tai muuttamalla ennakkoäänestyksen kesto 1 momentissa säädetyn ajankohdan sisällä siinä määrin kuin se on välttämätöntä. Edustuston päällikön on ilmoitettava päätöksestä oikeusministeriölle ja ulkoministeriölle ilman aiheetonta viivytystä sekä tehokkaasti huolehdittava siitä, että muutoksesta tiedotetaan äänestäjiä. Oikeusministeriön tulee toimittaa edustuston päällikön päätös valtioneuvostolle tiedoksi.

48 §

Ennakkoäänestysajat

Ennakkoäänestys toimitetaan ennakkoäänestyksen ajanjaksona:

3) laitoksessa vähintään yhtenä ja enintään kahtena päivänä vaalitoimikunnan määrääminä aikoina;

51 §

Äänestyslippu

Vaaleissa käytettävä *äänestyslippu* on painettava valkealle paperille, jollei 3 momentista muuta johdu. Äänestyslipusta on käytävä selvästi ilmi, miten se taitetaan kokoon, ja sen on turvattava vaalisalaisuuden säilyminen.

48 §

Ennakkoäänestysajat

Ennakkoäänestys toimitetaan ennakkoäänestyksen ajanjaksona:

3) laitoksessa vähintään yhtenä ja enintään neljänä päivänä vaalitoimikunnan määrääminä aikoina;

51 §

Äänestyslippu

Vaaleissa käytettävä *äänestyslippu* on painettava valkealle paperille, jollei 4 momentista muuta johdu. Äänestyslipusta on käytävä selvästi ilmi, miten se taitetaan kokoon, ja sen on turvattava vaalisalaisuuden säilyminen.

Äänestyslipun on oltava vakiokokoa 148 x 210 mm, ja sen sisäpuolelle on painettava otsikko, jossa mainitaan, missä vaaleissa sitä käytetään, sekä lisäksi ympyrä, joka on halkaisijaltaan 90 mm ja joka lippua kokoon taettaessa jää taittamattomaksi. Keskellä ympyrää tulee olla selvästi havaittava merkintä N:o sen ehdokkaan numeron merkitsemistä varten, jonka hyväksi äänestäjä tahtoo antaa äänensä. Mitään muita merkintöjä äänestyslipussa ei saa olla.

Jos säännönmukaisesti toimitettavien vaalien yhteydessä toimitetaan samanaikaisesti jotkin toiset vaalit, oikeusministeriö päättää näissä toisissa vaaleissa käytettävän äänestyslipun väristä.

Äänestyslipun on oltava vakiokokoa 148 x 210 mm, ja sen sisäpuolelle on painettava otsikko, jossa mainitaan, missä vaaleissa sitä käytetään, sekä lisäksi ympyrä, joka on halkaisijaltaan 90 mm ja joka lippua kokoon taettaessa jää taittamattomaksi. *Ympyrän sisällä* tulee olla selvästi havaittava merkintä N:o sen ehdokkaan numeron merkitsemistä varten, jonka hyväksi äänestäjä tahtoo antaa äänensä. Mitään muita merkintöjä äänestyslipussa ei saa olla.

Poiketen siitä, mitä 2 momentissa säädetään, aluevaalien äänestyslippuun on painettava neliö, joka on kokoa 90 x 90 mm. Neliön sisällä tulee olla selvästi havaittava merkintä N:o sen ehdokkaan numeron merkitsemistä varten, jonka hyväksi äänestäjä tahtoo antaa äänensä.

Oikeusministeriö päättää

1) aluevaalien ja kuntavaalien äänestyslipun väristä,

2) presidentinvaalin toisen vaalin äänestyslipun väristä ja,

3) jos säännönmukaisesti toimitettavien vaalien yhteydessä toimitetaan jotkut toiset vaalit, näissä toisissa vaaleissa käytettävän äänestyslipun väristä.

184 §

Vaaliasiamiesten ja vaalitarkkailijoiden läsnäolo-oikeus

Puolueiden ja yhteislistojen sekä yhteislistaan kuulumattomien valitsijayhdistysten vaaliasiamiehillä taikka heidän kutakin vaaliviranomaista varten erikseen kirjallisesti valtuuttamillaan henkilöillä on oikeus olla läsnä vaalipiirilautakunnan, aluevaalilautakunnan, kunnan keskusvaalilautakunnan ja vaalilautakunnan kokouksissa, jotka pidetään ehdokkaiden numeroiden määrittämistä, äänestyslippujen järjestämistä tai laskemista taikka vaalien tuloksen määrittämistä varten.

Oikeusministeriö voi valtuuttaa kotimaisen tai ulkomaisen vaalitarkkailijan koko maan alueelle ja kunnan keskusvaalilautakunta kunnan alueelle. Vaalitarkkailijalla on oikeus olla

184 §

Vaaliasiamiesten ja vaalitarkkailijoiden läsnäolo-oikeus

Puolueiden ja yhteislistojen sekä yhteislistaan kuulumattomien valitsijayhdistysten vaaliasiamiehillä taikka heidän kutakin vaaliviranomaista varten erikseen kirjallisesti valtuuttamillaan henkilöillä on oikeus olla läsnä vaalipiirilautakunnan, aluevaalilautakunnan, kunnan keskusvaalilautakunnan ja vaalilautakunnan kokouksissa, jotka pidetään ehdokkaiden numeroiden määrittämistä, äänestyslippujen järjestämistä tai laskemista taikka vaalien tuloksen määrittämistä varten.

Oikeusministeriö voi *hakemuksesta* valtuuttaa kotimaisen tai ulkomaisen vaalitarkkailijan koko maan alueelle ja kunnan keskusvaalilautakunta kunnan alueelle. *Hakemuksessa on esitettävä tieto tarkkailijoiden*

Voimassa oleva laki

Ehdotus

läsnä silloin kun tässä laissa tarkoitettu vaaliviranomainen suorittaa tehtäviään.

henkilöllisyydestä ja riittävät tiedot sen varmistamiseksi, että kyse on vaalitarkkailusta.

Vaalitarkkailijalla on oikeus olla läsnä silloin kun tässä laissa tarkoitettu vaaliviranomainen suorittaa tehtäviään.

Vaalitarkkailija ei saa välittää ennakköänten laskennan tietoja laskentatilan ulkopuolelle ennen vaalihuoneistojen sulkeutumista. Mikäli vaalitarkkailija merkittävästi häiritsee vaalien kulkua, vaaliviranomainen voi poistaa henkilön kokoustiloistaan tai äänestyspaikasta. Poistamisen syy on merkittävä vaalipöytäkirjaan.

190 §

190 §

Vammaisten kuljetuspalvelut

Vammaisten henkilöiden liikkumisen tuki

Vammaisten äänestäjien kuljetuksesta äänestys- tai ennakköäänestyspaikalle on voimassa, mitä vammaisuuden perusteella järjestettävistä palveluista ja tukitoimista annetussa laissa (380/1987) säädetään kuljetuspalveluista.

Vammaisten henkilöiden liikkumisen tuesta äänestys- ja ennakköäänestyspaikalle on voimassa, mitä vammaispalvelulaissa (675/2023) säädetään liikkumisen tuesta.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 . _____

2.

Laki

ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti
muutetaan ehdokkaan vaalirahoituksesta annetun lain (273/2009) 10 §, sellaisena kuin se on laissa 1076/2025, sekä 11a § sellaisena kuin se on laissa 651/2021, seuraavasti:

10 §

Valtiontalouden tarkastusviraston valvonta-tehtävät

Valtiontalouden tarkastusvirasto valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Tässä tarkoituksessa se:

1) tarkistaa, ovatko kaikki ilmoitusvelvolliset tehneet tässä laissa säädetyn ilmoituksen;

2) julkistaa viipymättä kaikki saapuneet ilmoitukset; ja

3) tarkistettuaan ilmoitukset tarvittaessa kehottaa ilmoitusvelvollista tekemään uuden ilmoituksen, täydentämään jo tehtyä ilmoitusta taikka selvittämään ilmoituksen oikeellisuutta ja riittävyyttä.

Jos ilmoitusvelvollinen ei valtiontalouden tarkastusviraston kehotuksesta huolimatta tee tässä laissa säädettyä ilmoitusta tai jos ilmoitus havaitaan olennaisilta kohdiltaan ilmeisen virheelliseksi tai puutteelliseksi, valtiontalouden tarkastusvirasto voi velvoittaa ilmoitusvelvollisen sakon uhalla tekemään ilmoituksen taikka korjaamaan virheen tai puutteen. Uhkasakon tuomitsee valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 15 a §:ssä tarkoitettu seuraamuslautakunta. Muutoksenhausta uhkasakon asettamista tai maksettavaksi tuomitsemista koskevaan päätökseen säädetään uhkasakkolaissa (1113/1990).

Valtiontalouden tarkastusviraston suorittama valvonta päättyy kahdeksan kuukauden kuluttua vaalien tuloksen vahvistamisesta. Tarkastusvirasto voi kuitenkin tämän määräajan estämättä suorittaa loppuun määräajassa aloitetun valvonnan. Tarkastusvirasto antaa eduskunnalle vaalikohtaisen kertomuksen

10 §

Valtiontalouden tarkastusviraston valvonta-tehtävät

Valtiontalouden tarkastusvirasto valvoo ilmoitusvelvollisuuden noudattamista. Tässä tarkoituksessa se:

1) tarkistaa, ovatko kaikki ilmoitusvelvolliset tehneet tässä laissa säädetyn ilmoituksen *ja ovatko kaikki 11 a §:n mukaiset ilmoitusvelvolliset tehneet jälki-ilmoituksen*;

2) julkistaa viipymättä kaikki saapuneet ilmoitukset ja jälki-ilmoitukset; ja

3) tarkistettuaan ilmoitukset *ja jälki-ilmoitukset* tarvittaessa kehottaa ilmoitusvelvollista tekemään uuden ilmoituksen *tai jälki-ilmoituksen*, täydentämään jo tehtyä ilmoitusta *tai jälki-ilmoitusta*, selvittämään ilmoituksen *tai jälki-ilmoituksen* oikeellisuutta ja riittävyyttä *taikka selvittämään jälki-ilmoituksen tekemiseen liittyvää laiminlyöntiepäilyä*.

Jos ilmoitusvelvollinen ei valtiontalouden tarkastusviraston kehotuksesta huolimatta tee tässä laissa säädettyä ilmoitusta *tai jälki-ilmoitusta*, taikka jos ilmoitus *tai jälki-ilmoitus* havaitaan olennaisilta kohdiltaan ilmeisen virheelliseksi tai puutteelliseksi, *taikka jos ilmoitusvelvollinen ei tarkastusviraston kehotuksesta huolimatta toimita 8 §:n 3 momentissa tai 11 a §:n 3 momentissa tarkoitettuja tietoja ja selvityksiä*, valtiontalouden tarkastusvirasto voi velvoittaa ilmoitusvelvollisen sakon uhalla tekemään ilmoituksen *tai jälki-ilmoituksen* tai korjaamaan virheen tai puutteen *taikka antamaan pyydyt tiedot ja selvitykset*. Uhkasakon tuomitsee valtiontalouden tarkastusvirastosta annetun lain (676/2000) 15 a §:ssä tarkoitettu seuraamuslautakunta. Muutoksenhausta uhkasakon asettamista tai maksettavaksi tuomitsemista koskevaan päätökseen säädetään uhkasakkolaissa ([1113/1990](#)).

Valtiontalouden tarkastusviraston suorittama vaalirahoitusilmoituksen valvonta päättyy kahdeksan kuukauden kuluttua vaalien tuloksen vahvistamisesta. Tarkastusvirasto voi kuitenkin tämän määräajan estämättä suorittaa loppuun määräajassa aloitetun valvonnan. Tarkastusvirasto antaa eduskunnalle

saamistaan ilmoituksista ja toiminnastaan ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen valvon-
nassa.

vaalikohtaisen kertomuksen saamistaan ilmoituksista ja toiminnastaan ilmoitusvelvollisuuden noudattamisen valvonnassa.

11 a §

Jälki-ilmoitus

Jos ehdokas, ehdokkaan tukiryhmä tai muu yksinomaan ehdokkaan tukemiseksi toimiva yhteisö on ottanut lainaa vaalikampanjan kulojen kattamiseksi eduskuntavaaleissa, aluevaaleissa tai europarlamenttivaaleissa, ilmoitusvelvollisen on toimitettava valtiontalouden tarkastusvirastolle tieto lainan määrästä sekä lainan maksamiseen saadusta vähintään 1 500 euron arvoisesta tuesta (*jälki-ilmoitus*). Ilmoitus tehdään laina-aikana kalenterivuositain sillä vaalikaudella, johon ilmoitusvelvollisuus liittyy.

11 a §

Jälki-ilmoitus

Jos ehdokas, ehdokkaan tukiryhmä tai muu yksinomaan ehdokkaan tukemiseksi toimiva yhteisö on ottanut lainaa vaalikampanjan kulojen kattamiseksi eduskuntavaaleissa, aluevaaleissa tai europarlamenttivaaleissa, ilmoitusvelvollisen on toimitettava valtiontalouden tarkastusvirastolle tieto lainan määrästä ja lainan maksamiseen saadusta vähintään 2 000 euron arvoisesta tuesta (*jälki-ilmoitus*). Ilmoitus tehdään laina-aikana kalenterivuositain kahden kuukauden kuluessa kalenterivuoden päättymisestä sen vaalikauden ajan, johon ilmoitusvelvollisuus liittyy. Vaalikauden kahden viimeisen vuoden jälki-ilmoitukset tehdään kuitenkin yhdellä ilmoituksella kahden kuukauden kuluessa vaalikauden päättymisestä.

Ilmoitusvelvollisen on pyydettäessä annettava jälki-ilmoituksen oikeellisuuden ja riittävyyden tarkistamiseksi tai jälki-ilmoituksen tekemistä koskevan laiminlyöntiepäilyksen selvittämiseksi tarvittavat välttämättömät tiedot ja selvitykset.

Tämä laki tulee voimaan _____ päivänä
kuuta 20 .